

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním
postižením**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:
SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Autor: Hana Pacltová

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním postižením*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28.4. 2018

.....

Hana Pačtová

Poděkování

Velké poděkování patří mé vedoucí práce paní Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D. za její nesmírnou obětavost, trpělivost, užitečné rady a podporu při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit díky ředitelům základních škol a paní ředitelce základní školy speciální v Jihlavě za jejich vstřícné jednání. A v neposlední řadě chci poděkovat také zákonných zástupcům dětí s mentálním postižením za jejich ochotu ke spolupráci.

Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním postižením

Abstrakt

Cílem bakalářské práce bylo popsat a zanalyzovat trávení volného času dětí s mentálním postižením z pohledu jejich zákonných zástupců. Jsou zde shrnuty zkušenosti a poznatky zákonných zástupců v této oblasti.

Informace jsem získala pomocí kvantitativního výzkumu, s využitím metody dotazování a techniky dotazníku pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením. Ke zpracování výsledků jsem použila relevantní statistické metody. Výzkumu se skrze zákonné zástupce zúčastnilo celkem 185 dětí s mentálním postižením, které navštěvují základní vzdělávání v krajském městě Jihlava. Dotazníkové šetření jsem prováděla na pěti jihlavských školách, konkrétně v základní škole speciální a v základních školách, kde se vzdělávají žáci s mentálním postižením.

Z výsledků výzkumu je patrné, že není zcela běžné, aby děti využívaly nabídku zájmových činností ve škole i mimo školu, ačkoliv zájmové kroužky ve škole navštěvují děti častěji než volnočasové aktivity mimo školu. Nejvíce preferované jsou pak zájmové aktivity z oblasti tělovýchovy a sportu, popř. rukodělné činnosti. Děti také využívají nabídku sociálních služeb nabízené Oblastní charitou Jihlava. Z hlediska stupně mentálního postižení využívají děti s lehkým mentálním postižením více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením. Pokud mají děti možnost samy se rozhodnout o zvolené činnosti, věnují se nejčastěji komunikačním médiím a IT technice.

Klíčová slova

dítě; mentální postižení; základní vzdělávání; volný čas; volnočasové aktivity a instituce; zájmová činnost.

Possibilities of leisure activities for children with mental disabilities

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to describe and analyze leisure time activities of mentally disabled children from the point of view of their legal guardians. It summarizes the experiences and knowledge of legal guardians in this field.

I got the information from quantitative research, with the help of using the questioning method and the techniques of questionnaires for legal guardians of the mentally disabled children. To process the results, I used relevant statistic methods. The participants were (with their legal guardians consent) 185 mentally disabled children, who attend primary schools in the Vysočina region's capital - Jihlava. I did the questionnaire research at five schools in Jihlava, particularly at the primary school for pupils with special needs and at primary schools, which are attended by pupils with mental disability.

The results of the research show, that it is not very common for children to use the offer of extracurricular activities at school and after school, even though the activities at school are attended more often than the activities taking place elsewhere and after school. The most preferred activities are sports and crafts. The children also use the offer of social services, which is offered by Regional charity Jihlava. As far as the levels of mental disabilities are concerned, the children with mild mental disability tend to use the offer of extracurricular activities more than children with moderate mental disability or severe mental disability. In case the children themselves can choose what they want to do, they most often want to engage with communication media and IT.

Key words

child; mental disability; primary education; leisure time; leisure time activities and institutions; hobbies.

Obsah

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1.1 Mentální postižení	9
1.1.1 Vymezení pojmu mentální postižení a mentální retardace	9
1.1.2 Klasifikace mentální retardace dle MKN-10	11
1.1.3 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace	13
1.1.4 Možnosti základního vzdělávání u žáků s mentálním postižením	15
1.2 Volný čas	18
1.2.1 Vymezení pojmu volný čas	18
1.2.2 Volný čas u dětí a mládeže	20
1.2.3 Volný čas u dětí s mentálním postižením	21
1.2.4 Výchova ve volném čase	24
1.2.5 Zájmové činnosti	25
1.2.6 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	26
1.2.7 Další subjekty pro výchovu ve volném čase	28
2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	30
2.1 Cíl práce	30
2.2 Hypotézy	30
2.3 Operacionalizace pojmů	30
3 METODIKA	32
3.1 Použité metody	32
3.2 Sestavení dotazníku	33
3.3 Charakteristika výzkumného souboru	33
3.4 Vyhodnocování dat	34
4 VÝSLEDKY	35
4.1 Základní informace o dítěti	35

4.2	Zájmové kroužky ve škole	37
4.3	Zájmové kroužky v organizacích mimo školu	41
4.4	Volný čas doma.....	45
4.5	Statistické vyhodnocení hypotéz.....	49
5	DISKUZE	55
6	ZÁVĚR	60
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62
8	SEZNAM PŘÍLOH.....	69
9	SEZNAM ZKRATEK	80

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním postižením“ jsem si vybrala z toho důvodu, že již devět let pracuji jako asistentka pedagoga na základní škole a poslední čtyři roky se věnuji právě dětem s mentálním postižením. V rámci své profese jsem se setkala s dětmi s lehkým, středně těžkým i těžkým mentálním postižením, které se vzdělávaly a vzdělávají na Křesťanské základní škole Jihlava společně se zdravými vrstevníky. Měla jsem tedy možnost proniknout do oblasti mentálního postižení, a díky tomu poznat řadu překážek, se kterými se ve všedním životě potýkají nejen děti, ale i jejich zákonní zástupci.

Jako asistentka pedagoga pravidelně docházím do školní družiny a školního klubu, kde jsem také jeden rok pracovala na pozici vedoucí školního klubu. A právě zde jsem si uvědomila, že velmi důležitým, a dle mého názoru značně opomíjeným problémem, je využití volného času u dětí s mentálním postižením.

Volný čas jako takový je nedílnou součástí všech lidí ve společnosti. Díky volnočasovým aktivitám se jedinec motivuje k výkonu, rozvíjí svůj potenciál, a tím přispívá ke zlepšení psychické i fyzické pohody. Zároveň jsou aktivizační činnosti důležité v procesu socializace. V dnešní době však není samozřejmostí, aby se osoby s mentálním postižením účastnily většiny aktivit společně s majoritní společností, ačkoliv se zážitkový průmysl značně rozvíjí.

Pokud ale beru v úvahu, že každý člověk má právo na plnohodnotný a spokojený život, do kterého samozřejmě spadá kromě jiného i kvalitně strávený volný čas, nezbyvá mi nic jiného, než se zamyslet nad tím, zda je toto právo zajištěno i pro děti s mentálním postižením. Proto mne velice zajímalo, jak celou situaci vnímají zákonní zástupci na jihlavských základních školách, a snažila jsem se zmapovat, jakým způsobem děti s mentálním postižením tráví svůj volný čas.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 *Mentální postižení*

Tato kapitola se podrobněji věnuje rozlišení pojmu mentální postižení a mentální retardace, klasifikaci mentální retardace dle MKN-10, charakteristice jednotlivých stupňů mentální retardace a možnosti základního vzdělávání u žáků s mentálním postižením.

1.1.1 *Vymezení pojmu mentální postižení a mentální retardace*

Krejčířová (2006) a Valenta (2014) shodně uvádí, že osoby s mentálním postižením patří mezi nejpočetnější skupinu jedinců s postižením v populaci. Valenta (2014) současně dodává, že termín mentální postižení je širší a zastřešující pojem pro všechny jedince s IQ pod 85. Na tom se shoduje i Pastieriková (2016) a doplňuje, že se jedná o trvalé snížení intelektových schopností vzniklých v důsledku poškození mozku. Dle slov autorky považují někteří autoři pojem mentální postižení za synonymum pojmu mentální retardace (např. Černá et al., 2015; Bazalová, 2014).

Pojem mentální postižení se využívá zejména v pedagogice, speciální pedagogice a poradenství. Zahrnuje osoby, jejichž kognitivně-sociální schopnosti se nachází v hraničním pásmu mentálního postižení a při edukačním procesu v hlavním vzdělávacím proudu jsou touto disabilitou omezovány (Valenta, 2012).

Slowík (2016) je toho názoru, že mentální postižení lze definovat z hlediska biologického, psychologického, sociálního, pedagogického a právního. Biologická definice charakterizuje mentální postižení jako postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku; psychologická definice popisuje mentální postižení jako primárně sníženou úroveň rozumových schopností měřitelných standardizovanými IQ testy; sociální definice hovoří o mentálním postižení charakterizovaném dezorientací ve světě a ve společnosti, která omezuje jedince při samostatném zvládnutí vlastní sociální existence; oproti tomu pedagogická definice označuje mentální postižení jako sníženou schopnost učit se, a to při využití specifických metod a postupů a právní definice tvrdí, že mentální postižení je snížená způsobilost k samostatnému právnímu jednání (Slowík, 2016).

Dle slov Valenty (2014) je však nejvíce rozšířený pojem mentální retardace a zdůrazňuje, že z důvodu pejorativního zabarvení by měl být v budoucnu nahrazen zahraničním termínem IDD – Intellectual and Developmental Disabilities, v překladu intelektová a vývojová porucha. S tím souhlasí i Bazalová (2014), která také označuje tento pojem za hanlivý a doporučuje užívat spíše pojem mentální postižení. Naopak Švarcová-Slabinová (2011) v úvodu své knihy píše, že pojem mentální retardace je více pozitivní a méně osudný než pojem mentální postižení.

Termín mentální retardace se začal používat až po konferenci WHO v Miláně v roce 1995 (Pipeková, 2004; Bazalová, 2014; Valenta, 2014; Pastieriková, 2016). V současnosti je charakterizován množstvím definic, které se společně zaměřují na celkové snížení rozumových schopností jedince a následně oslabení adaptačních schopností (Valenta, 2014). Černá et al. (2015) proto zdůrazňuje nutnost vytvořit jednotnou definici vyhovující všem oborům, které pracují s osobami s mentální retardací, a to z toho důvodu, aby se vytvořil sjednocený systém péče a následné podpory.

Bazalová (2006) a Vágnerová (2012) se u mentální retardace zmiňují o vrozeném a trvalém postižení rozumových schopností. Vágnerová (2012) toto doplňuje a vyzdvihuje snížení intelektového vývoje, a to i přes dostatečnou stimulaci ve výchově. Ovšem dle Valenty (2014) není důležité pouze IQ menší než 70, ale je třeba vzít v úvahu mnoho dalších aspektů, a to zejména možnost selhání jedince s mentální retardací v sociální oblasti. To potvrzuje i Krejčířová (2015) a doplňuje, že pokud má některé dítě, např. romské IQ pod 70, nelze ho jednoznačně označit za jedince s mentální retardací, zvláště když je současně samostatné a sociálně zdatné ve známém prostředí, a to mnohdy více než jiné děti s nadprůměrným IQ.

Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, 10. revize (dále jen MKN-10) definuje mentální retardaci takto:

Je to stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez, nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami (MKN-10, 2014, s. 242).

Je velmi zajímavé sledovat rozdíly v chápání těchto pojmů u jednotlivých autorů. Mentální retardaci je proto možné chápat jako vadu či poruchu, tj. určitou diagnózu, která je stanovena Mezinárodní klasifikací nemocí, ze které se následně odvíjí mentální postižení, tzn. snížení či omezení schopností a dovedností. Velmi výstižně to popisuje Slowík (2016) na začátku své knihy, i když obecně. Zmíněný autor zde na uvedeném příkladu vysvětluje rozdíl mezi osobou s orgánovými či funkčními nedostatky a jedincem s postižením, které ho omezuje v sociálním fungování, a tím narušuje plné zapojení do společnosti.

1.1.2 Klasifikace mentální retardace dle MKN-10

Při klasifikaci mentální retardace se v současné každodenní praxi užívá klasifikace dle MKN-10, kterou pravidelně reviduje Světová zdravotnická organizace, v originále World Health Organization (dále jen WHO). Je však obecně známo, že se na rok 2018 připravuje vydání již 11. revize MKN.

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (dále jen ÚZIS ČR) na svých stránkách zveřejňuje současnou podobu MKN-10, ve které se uvádí, že stupeň mentální retardace se měří standardizovanými testy inteligence nebo škálami a zároveň je zde zmíněno, že naměřené hodnoty se mohou měnit, a to v závislosti na poskytované rehabilitaci a celkovém vývoji osobnosti jedince (MKN-10, 2014).

Krejčířová (2015) však upozorňuje, že testování musí být dlouhodobé a musí vycházet z celkového posouzení jedince, zejména se sleduje jeho adaptivní chování a sociální zralost v daném vývojovém období. Dále autorka píše, že jednotlivé stupně mentální retardace nejsou ohraničené, vzájemně se překrývají a jejich rozlišení je důležité především při stanovení vyučovacích metod, prostředků a podpory ve vzdělávacím procesu, současně jsou podstatné také při určování způsobu vedení dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí.

Poruchy duševní a poruchy chování jsou v MKN-10 uvedeny pod písmenem F, konkrétně mentální retardace se nachází pod číslem F70 - F79:

F70 lehká mentální retardace

- IQ je v rozmezí 50 až 69, což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 až 12 let; osoby s tímto stupněm mentální retardace mívají potíže ve školní výuce, v dospělosti jsou však schopni pracovat a udržovat sociální vztahy;

F71 středně těžká mentální retardace

- IQ se pohybuje v hodnotách 35 až 49, což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 až 9 let; některé osoby s tímto stupněm mentální retardace jsou schopny dosáhnout určité míry nezávislosti a soběstačnosti, popř. dokážou přiměřeně komunikovat a získat školní dovednosti; v dospělosti potřebují podporu druhé osoby při práci a v ostatních činnostech;

F72 těžká mentální retardace

- IQ dosahuje hodnot 20 až 34, což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let; osoby s tímto stupněm mentální retardace potřebují stálou podporu druhé osoby;

F73 hluboká mentální retardace

- IQ je nejvýše do 20, což odpovídá u dospělých mentálnímu věku pod 3 roky; osoby s tímto stupněm mentální retardace jsou zcela nesamostatní a vyžadují stálou podporu druhé osoby při pohybu, komunikaci a hygieně;

F78 jiná mentální retardace

F79 neurčená mentální retardace (MKN-10, 2014).

V MKN-10 již není blíže specifikována kategorie F78 a F79. Podrobnější vysvětlení lze nalézt v Krejčířové (2015), kde autorka uvádí, že skupina jiná mentální retardace se užívá tehdy, pokud nelze přesně určit stupeň mentální retardace, a to z důvodu dalšího postižení, přidružené poruchy chování či má osoba autistické projevy. Kategorie neurčená mentální retardace se používá tehdy, pokud je potvrzeno, že se jedná o osobu

s mentální retardací, ovšem pro nedostatek konkrétních znaků ji nelze zařadit (Pipeková, 2004).

Do skupiny klasifikací WHO patří také Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (dále jen MKF), která navazuje na MKN. Vzájemně se obě dvě klasifikace doplňují, ovšem rozdíl je ten, že MKF pohlíží na jedince z hlediska jeho funkčního zdraví a řeší právě ty situace, ve kterých se projevuje omezení jeho funkčních schopností. Cílem je pak dosažení co nejvyšší možné míry kvality života jedince. MKN tedy stanovuje diagnózy nemocí, které se následně doplňují informacemi z MKF o funkčních schopnostech jedince (MKF, 2010).

1.1.3 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace

Protože se výzkum v praktické části orientuje na děti s lehkým, středně těžkým a těžkým mentálním postižením, charakterizuje následující kapitola podrobněji právě tyto tři stupně mentální retardace.

Lehká mentální retardace

Mezi příčiny lehké mentální retardace (dále jen LMR) patří genetické vlivy, sociální deprivace a nedostatek stimulace (Bazalová, 2006). Ekonomické a fyzické strádání jedince považuje za možnou příčinu Pipeková (2004). Bazalová (2014) uvádí, že děti s lehkým mentálním postižením jsou znevýhodněné hned dvakrát – nejprve zdědí nižší IQ a zároveň žijí v nepodnětném rodinném prostředí.

Švarcová-Slabinová (2011) a Bazalová (2014) se shodují, že děti mají nejvýraznější problémy především v souvislosti s nástupem povinné školní docházky. Dle zmíněných autorek se potíže objevují v myšlení, zejména v logickém uvažování, v abstrakci, analýze a syntéze, v paměti, která je slabší a mechanická, v jemné a hrubé motorice, jejíž vývoj je oslaben, v pozornosti, která je nestálá a krátkodobá, a dále se autorky shodují, že narušena je i pohybová koordinace. Krejčířová (2006) a Vágnerová (2012) shodně uvádí, že vývoj řeči je u jedinců s LMR opožděn, verbální projev je jednoduchý a obsahově chudý.

Jedinci s LMR zvládají jednoduché učební obory (Bazalová, 2006). V sociální oblasti nemusí mít potíže, zejména pokud jsou emočně a sociálně zralí (Švarcová-Slabinová, 2011). V dospělosti pak mohou dosáhnout určitého stupně

samostatnosti a velmi dobře se zapojují do pracovního procesu (Vágnerová, 2012). Osoby s lehkým mentálním postižením také zakládají rodiny a jsou schopny udržovat kvalitní sociální vztahy (Bazalová, 2014).

Středně těžká mentální retardace

Mezi nejčastější příčiny tohoto stupně mentální retardace patří organické poškození centrální nervové soustavy (dále jen CNS) a genetické vlivy (Pipeková, 2004; Bazalová, 2006).

Pro osoby se středně těžkou mentální retardací (dále jen STMR) je typický opožděný vývoj myšlení a řeči, který přetrvává až do dospělosti, poškození jemné i hrubé motoriky, celková neobratnost a emocionální labilita, nevyrovnanost a impulzivita (Bazalová, 2006; Krejčířová, 2006). Švarcová-Slabinová (2011) je toho názoru, že osoby se STMR mají různou úroveň rozvoje řeči, od jednoduché konverzace až po úplnou nemluvnost. Autorka však zdůrazňuje, že tito jedinci jsou schopni porozumět verbálnímu projevu druhých osob či používají prvky neverbální komunikace.

Někteří autoři tvrdí, že častou komplikací středně těžkého mentálního postižení je výskyt dalších vad a onemocnění, z nichž nejčastější je epilepsie, autismus a dětská mozková obrna (např. Bazalová, 2006; Krejčířová, 2006; Švarcová-Slabinová, 2011; Bazalová, 2014).

Osoby se STMR jsou v běžném životě schopni si osvojit jednoduché dovednosti a základy sebeobsluhy, proto se při edukaci klade důraz na zdokonalování soběstačnosti, procvičování jednoduchých pracovních úkonů a osvojení základního trivia - čtení, psaní, počítání (Pipeková, 2004). Dospělí se středně těžkým mentálním postižením jsou schopni zařadit se pracovního procesu, ovšem pouze pod dohledem druhé osoby či v chráněném prostředí (Bazalová, 2014).

Těžká mentální retardace

Pipeková (2004) a Bazalová (2014) se shodují na tom, že příčiny tohoto stupně mentální retardace jsou genetické i negenetické, např. poškození zárodečných buněk, malformace CNS či těžké infekce.

Jedinci s těžkou mentální retardací (dále jen TMR) mají podobný klinický obraz jako osoby se STMR (Bendová, 2011). Autorka dále uvádí, že obě kategorie se shodují

i v přítomnosti přidružených postižení, ovšem snížená úroveň dosažených schopností a dovedností je u osob s TMR mnohem zřetelnější. Fischer a Škoda (2008) tvrdí, že je výrazně opožděn psychomotorický vývoj a uvažování je na úrovni batolete a společně s Vágnerovou (2012) dále doplňují, že velké omezení je i v oblasti řeči, kdy tito jedinci mají velmi špatnou artikulaci, jsou schopni se naučit pouze několik slovních výrazů, které navíc používají nevhodně, někteří se nenaučí mluvit vůbec. Velmi vhodné je používat neverbální komunikaci, protože porozumění je na vyšší úrovni než schopnost vyjadřování (Bazalová, 2014).

Dle slov Bazalové (2006) je pro osoby s TMR typická náladovost, impulzivita, porucha pozornosti a výrazné poškození jemné i hrubé motoriky. Jak se dále autorka zmiňuje, jsou jedinci s těžkým mentálním postižením schopni poznávat blízké osoby, ovšem potřeba celoživotní péče a podpory i v dospělém věku je nutná.

Díky dlouhodobé, systematické a soustavné péči, jsou některé osoby s TMR schopny osvojit si základní dovednosti týkající se hygieny a sebeobsluhy, a tím docílit spolu s rozvojem komunikačních dovedností zlepšení kvality života (Švarcová-Slabinová, 2011).

1.1.4 Možnosti základního vzdělávání u žáků s mentálním postižením

V současné době platí v České republice Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016-2018 (dále jen Akční plán) vycházející ze Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (dále jen Strategie 2020), která je zastřešujícím dokumentem tohoto Akčního plánu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Školský zákon), zavádí dle Akčního plánu inkluzivní vzdělávání, díky kterému zahajuje rovný přístup ve vzdělávání všech dětí, žáků a studentů (dále jen žáků) v České republice. Cílem Akčního plánu je vzdělávat žáky přednostně v hlavním vzdělávacím proudu, a to při zabezpečení podpůrných opatření, která jsou nezbytná pro zajištění vzdělávacích potřeb žáka (Akční plán, 2015).

V § 16 Školského zákona, který vymezuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen žáků se SVP), tj. osob, které při vzdělávání potřebují poskytování podpůrných opatření, jsou podpůrná opatření definována jako nezbytné úpravy

ve vzdělávání odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí či jiným životním podmínkám žáka a jsou bezplatná. Podpůrná opatření jsou všechna opatření organizačního, personálního i vzdělávacího charakteru (Pipeková, 2016). § 16 Školského zákona je dále specifikuje a člení do pěti stupňů dle organizační, pedagogické i finanční náročnosti.

Zároveň jsou podpůrná opatření podrobněji vymezena ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vyhláška č. 27/2016 Sb.). Dle této vyhlášky uplatňuje podpůrná opatření prvního stupně škola bez doporučení školského poradenského zařízení (dále jen ŠPZ), znamenají minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a škola za ně nedostává finanční prostředky od MŠMT. Jak dále uvádí vyhláška č. 27/2016 Sb., je potřeba k poskytnutí podpůrných opatření druhého až pátého stupně doporučení ŠPZ a informovaný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka.

V nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, je v příloze č. 1 uvedena soustava oborů vzdělání v základním vzdělávání, v nichž lze dosáhnout základního vzdělání. Toto nařízení definuje v oddílu A obory vzdělání poskytujících základní vzdělání, je to základní škola a základní škola speciální. Z tohoto nařízení vyplývá, že základní školy praktické, kde se vzdělávali žáci zejména s lehkým mentálním postižením, jsou nuceny se přetransformovat a dle dokumentu MŠMT Stanovisko k možnostem činnosti stávajících základních škol praktických po 1. 9. 2016 mohou pokračovat v činnosti školy v následujících možnostech:

- a) základní škola, tzv. běžná škola, tedy škola, která není zřízená dle § 16 odst. 9 Školského zákona;
- b) základní škola se zřízením tříd nebo skupin určených pro žáky uvedené v § 16 odst. 9 Školského zákona;
- c) škola zřízená dle § 16 odst. 9 Školského zákona.

§ 16 odst. 9 Školského zákona definuje, pro které žáky je možné takové školy, třídy či skupiny zřídit – jsou to žáci s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo

autismem. Zároveň jsou tito žáci, dle vyhlášky č. 27/2016 Sb., přednostně vzdělávání ve škole či třídě, která není zřízená dle § 16 odst. 9 Školského zákona a zařadit žáka do školy, třídy či skupiny zřízené dle § 16 odst. 9 Školského zákona lze pouze, pokud je to v souladu se zájmem žáka a na základně písemné žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka a doporučení ŠPZ.

V § 46 Školského zákona se uvádí, že vzdělávání v základní škole trvá devět ročníků a je rozděleno na první a druhý stupeň, přičemž první stupeň navštěvují žáci, kteří se vzdělávají v prvním až pátém ročníku a druhý stupeň tvoří šestý až devátý ročník.

Školský zákon v § 46 dále hovoří o možnosti prodloužení povinné školní docházky na deset let, a to pro žáky, kteří jsou uvedeni v § 16 odst. 9 Školského zákona, kdy je deset ročníků rozděleno na první a druhý stupeň - první stupeň tvoří první až šestý ročník a druhý stupeň tvoří sedmý až desátý ročník. Toto blíže specifikuje také právní výklad MŠMT z roku 2006 Prodloužení základního vzdělávání žáků se zdravotním postižením na deset ročníků.

V souladu s ustanovením v § 48 Školského zákona se mohou žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením vzdělávat v základní škole speciální, která má deset ročníků a také se dělí na první a druhý stupeň, přičemž rozdělení ročníků do jednotlivých stupňů je stejné jako v § 46 Školského zákona.

Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením vymezuje § 42 Školského zákona, kde se uvádí, že tito žáci se mohou vzdělávat takovým způsobem, který odpovídá jejich psychickým a fyzickým možnostem a Krajský úřad je povinen zajistit pedagogickou a metodickou pomoc při tomto druhu vzdělávání.

Dle § 37 Školského zákona lze udělit dítěti, které není tělesně či duševně vyspělé, odklad povinné školní docházky, nejdéle však do zahájení školního roku, ve kterém dítě dovrší osmý rok věku. Ovšem Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020 (dále jen Dlouhodobý záměr) se v návaznosti na Strategii 2020 zaměřuje na eliminaci odkladů povinné školní docházky z důvodu jejich dlouhodobého růstu, a to zavedením jednotné diagnostiky dítěte v předškolním věku, zlepšením spolupráce mateřských a základních škol s rodiči a využitím možnosti vzdělávání v přípravné třídě základní školy.

Jak již bylo částečně zmíněno v předchozím odstavci, je další eventualitou základního vzdělávání umístění dítěte do přípravné třídy základní školy a do přípravného stupně základní školy speciální. Do přípravné třídy základní školy mohou být, dle § 47 Školského zákona, přijaty děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které mají odklad povinné školní docházky, a předpokládá se, že docházka do této třídy přispěje k vyrovnání jejich vývoje. Děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením mohou, na základě § 48a Školského zákona, navštěvovat přípravný stupeň základní školy speciální, a to od školního roku, ve kterém dosáhnou 5 let, do zahájení povinné školní docházky, přičemž vzdělávat se zde mohou nejvýše 3 roky.

Obecně platí, že změnou legislativy v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami dochází k mnoha diskuzím na toto téma a dá se říci, že speciální školství je jedním z nejkontroverznějších oblastí výzkumu vzdělávání v daném státu (Fletcher, 2010). Je však povinností každé společnosti přijímat osoby se zdravotním postižením jako nezbytnou součást života, odmítat předsudky a zažité stereotypy a dát dítěti s postižením možnost prožít stejně všechny sociální i školní zkušenosti, jaké zažívají zdravé děti (Buboiu, 2014).

1.2 Volný čas

V této kapitole je podrobněji vymezen pojem volný čas, následně se kapitola blíže věnuje volnému času u dětí a mládeže a návazně pak charakterizuje specifika volného času u dětí s mentálním postižením. Dále se zabývá pojmem výchova ve volném čase, zájmovými činnostmi a popisuje školská zařízení a další subjekty v zájmovém vzdělávání.

1.2.1 Vymezení pojmu volný čas

Průcha et al. (2013) a Hofbauer (2011) shodně definují volný čas jako dobu, která zůstane po odečtení času věnovaného práci, domácnosti, rodině a péči o fyziologické potřeby. Hofbauer (2011) takový čas rozděluje na pracovní (čas strávený ve škole a v zaměstnání) a vázaný (čas nutný pro zajištění biologických potřeb člověka, provozu domácnosti, rodiny a dalších nutných povinností). Autor dále doplňuje, že je to doba, kdy má jedinec splněné všechny potřeby a povinnosti a může se věnovat činnostem utvářejícím jeho osobnost.

Negativní a pozitivní pojetí pojmu volný čas nabízí Vážanský (2001):

- negativní pojetí – zbývající čas po splnění pracovních nebo studijních povinností;
- pozitivní pojetí – disponibilní časový úsek, v němž jedinec svobodně a nezávisle rozhoduje o svých činnostech.

Důraz na svobodu volby klade také Němec et al. (2002), který říká, že ve volném čase si jedinec svobodně vybírá takové činnosti, které mu poskytují uspokojení, zábavu a odpočinek, při jejich vykonávání je sám sebou a činí tak zejména pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního přesvědčení. Hofbauer (2011) takový čas, kam lze zahrnout aktivity, které poskytují osobní radost a současně i prospěch pro druhé, označuje jako tzv. čas polovolný.

Z výše uvedeného vyplývá, že volný čas je takový čas, ve kterém osoba provádí aktivity, které dělat nemusí, ale sama si je vybere a jejich vykonávání jí přináší pozitivní uspokojení.

Vážanský (2001) dále rozděluje volný čas na tři časové úseky, které se vzájemně liší svou nezávislostí a možnostmi rozhodování:

- tzv. čas nezávislý - období, které jedinec může svobodně využívat a rozdělovat dle svého osobního určení a výběru;
- tzv. čas vázaný – čas, který osoba využívá účelně, záměrně a povinně;
- tzv. čas závislý – doba, která je pevně stanovená a určena druhou osobou.

Různé pohledy a hlediska na volný čas přináší také Pávková et al. (2008):

- z ekonomického hlediska je možné se na volný čas dívat jako na samostatné a dobře prosperující odvětví, které však nehledí na výchovné a vzdělávací cíle a rozvoj osobnosti;
- sociální a sociálně-psychologické hledisko ukazuje, jak aktivity ve volném čase pomáhají utvářet mezilidské vztahy a jak sociální vlivy, např. masmédiá formují jedince a tím i jeho pohled na efektivitu volného času;
- politické hledisko určuje, do jaké míry se stát podílí na organizaci volného času občanů, včetně dětí, v rámci školské politiky;

- zdravotně-hygienické hledisko sleduje, jak správné využívání volného času ovlivňuje zdravý tělesný a duševní vývoj jedince;
- pedagogické a psychologické hledisko vnímá individualitu každého člověka, respektuje jeho výběr aktivit v rámci volného času a podílí se na pedagogickém ovlivňování volného času u dětí a mládeže.

1.2.2 Volný čas u dětí a mládeže

Práva dětí a mládeže upravuje Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva).

Úmluva byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku, účinnosti nabyla 2. září 1990, avšak pro tehdejší Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost po ratifikaci, tj. 6. února 1991.

Pro potřeby bakalářské práce se tento odstavec blíže věnuje vymezení některých článků Úmluvy, které se vztahují danému k tématu:

- článek 1 - dítě je každá osoba mladší 18 let;
- článek 2 - zákaz jakékoli diskriminace, jmenovitě pak diskriminace z důvodu tělesné či duševní nezpůsobilosti;
- článek 23 - právo dítěte s mentálním či tělesným postižením na plnohodnotný život a možnost aktivní účasti ve společnosti;
- článek 29 - právo dítěte na výchovu směřující k rozvoji osobnosti a nadání;
- článek 31 - právo dětí na volný čas, odpočinek a účast ve hře.

Volný čas dětí a mládeže se od volného času dospělých liší především:

- rozsahem - děti mají spíše více volného času, ovšem nemusí to být vždy pravidlem;
- obsahem, který je přiměřený jejich věku a individualitě;
- mírou samostatnosti a závislosti, která souvisí nejen s věkem dítěte, ale i s úrovní vyspělosti dítěte, s rodinným prostředím, ve kterém vyrůstá a rovněž i s aktuální nabídkou volnočasových aktivit v místě bydliště;
- potřebou pedagogického ovlivňování (Pávková, 2011).

Do volného času dětí a mládeže nepatří školní a domácí povinnosti, uspokojování základních biologických potřeb (jídlo, spánek, hygiena), sebeobsluha, péče o zdraví

(Pávková et al., 2008). Děti a mládež disponují v pracovních dnech přibližně třemi hodinami volného času, ve dnech volna je to o něco více (Lohynová, 2010).

Prvním prostředím, které pomáhá dítěti utvářet jeho volný čas, je rodina, která zároveň vytváří i vhodné podmínky, např. poskytování dostatečné časové dotace, finančních prostředků či umožňuje dítěti spoluúčast na jeho plánování (Hofbauer, 2004).

Účast rodiny na utváření volného času dětí zmiňuje i Čech (2002) a doplňuje, že rodina se významně podílí nejen na formování osobnosti dítěte a utváření jeho hodnotové orientace, ale zároveň podstatně ovlivňuje výběr volnočasových aktivit dítěte a velkou měrou zajišťuje celkovou organizaci jeho volného času. To, jakým způsobem dítě naplňuje svůj volný čas, ovlivňuje mnoho faktorů – v rámci rodinného prostředí se jedná především o sociální status rodiny a její životní styl, ale i to, jaké návyky a vztah má rodina k volnému času a jakými aktivitami ho naplňuje (Hofbauer, 2004). Jak se dále autor zmiňuje, je rodina především inspirací pro utváření postoje ke kvalitně strávenému volnému času, který si dítě s sebou nese i do dospělosti, což se děje především:

- nápodobou a sociálním učením vzorců chování v oblasti volného času, např. spoluúčast dětí na volnočasových aktivitách rodiny (hry, výlety, dovolené, návštěva kulturních zařízení);
- realizováním pravidelných zájmových činností dětí v rodině, např. pokračování v zájmech rodičů či vytváření vlastní zájmové činnosti;
- rozvíjením zájmu či talentu i mimo rodinu, tj. ve specializovaných institucích (Hofbauer, 2004).

U dětí a mládeže je velmi důležité zajistit pedagogické ovlivňování volného času, jehož hlavním úkolem je podpora volnočasových aktivit, zajištění pomůcek, hraček a vhodného prostředí pro seberealizaci, a především také poskytnutí kvalitních sociálních kontaktů, pocitu bezpečí a jistoty (Pávková et al., 2008). Dle slov Pávkové (2011) patří mezi požadavky také citlivé a nenásilné pedagogické vedení, poutavé a rozmanité činnosti a dobrovolná účast dítěte.

1.2.3 Volný čas u dětí s mentálním postižením

Práva dětí s postižením definuje Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (dále jen Úmluva

o právech osob se ZP), která byla přijata 13. prosince 2006 v New Yorku, ratifikována byla 30. března 2007, pro Českou republiku vstoupila v platnost 28. října 2009.

Pro účely bakalářské práce se tento odstavec blíže věnuje článku 30 Úmluvy o právech osob se ZP. Tento článek zajišťuje osobám se zdravotním postižením, tedy i s mentálním postižením, účast na kulturním životě, rekreaci, volném čase a sportu. Dále podrobněji vymezuje opatření, která mají za cíl rovnoprávné zapojení osob se zdravotním postižením do rekreačních, zájmových a sportovních činností. Jedná se o:

- a) zařazení do běžných (integrovaných) sportovních aktivity na všech úrovních;
- b) zajištění možnosti rozvíjet speciální aplikované sportovní a zájmové aktivity;
- c) umožnění přístupu na sportovní a jiná rekreační zařízení;
- d) zaručení rovného přístupu pro děti se zdravotním postižením k účasti na volnočasových aktivitách, včetně účasti na těchto činnostech v rámci školy;
- e) zabezpečení přístupu ke službám osob a institucí nabízejících volnočasové aktivity.

Zajištění rovného, tj. inkluzivního přístupu pro osoby se zdravotním postižením, je komplexní záležitost a musí prostupovat všemi oblastmi života – vzdělávání, volný čas, pracovní trh. Pokud všichni lidé žijí a pracují společně, dochází k obohacení celé společnosti, neboť lidé se zdravotním postižením jsou velmi kreativní, loajální a zodpovědní ve svém přístupu k zadanému úkolu (Davis, 2015).

Jedincům se zdravotním postižením se věnuje také zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů, který v § 5 a v § 6 přikazuje krajům a obcím rozvoj sportovních aktivit osob se zdravotním postižením. Na to reagují ve své knize Kudláček a Ješina (2013), kteří navrhují vytvoření systému podpory pohybových aktivit pro osoby se zdravotním postižením a dávají podnět na vytvoření pracovní pozice konzultant aplikovaných pohybových aktivit. Mezi aplikované pohybové aktivity patří pohybové aktivity a sport osob s postižením, popř. osob vyžadujících speciální pozornost (Válková, 2010). Zařazení pravidelných pohybových aktivit u dětí s mentálním postižením zdůrazňuje také Frey et al. (2017), který dále tvrdí, že děti s mentálním postižením jsou méně aktivní a méně se účastní organizovaných sportů než jejich zdraví vrstevníci.

U dětí s mentálním postižením narážíme na zvláštnosti, které se odrážejí v nejrůznějších oblastech. V rámci volného času lze spatřovat problém ve snížené motivaci učit se novým věcem, nestálé pozornosti, snížené samostatnosti a soběstačnosti (Černá et al., 2015). Jak uvádí autorka, je z tohoto důvodu obtížnější vzbudit u dětí s mentálním postižením spontánní zájem, zejména pokud nejsou nabízené podněty a činnosti dostatečně atraktivní.

Je tedy důležité eliminovat negativní vlivy, které dítě rozptylují a zaměřit se na:

- vytvoření vyhovujícího prostředí, např. správné načasování činností, vyloučení rušivých podnětů, umožnění očního kontaktu;
- výběr takových aktivit a zábavných činností, které vzbuzují jeho zájem, dokáže je zvládnout a úspěšně ukončit;
- časté chválení a povzbuzování, střídání a obměňování činností;
- vhodné jednání, např. poskytnout dostatek času na odpověď, vždy dokončit započatou činnost, podněcovat osvojování dalších schopností a dovedností (Newman, 2004).

Proto je potřeba, aby rodina i škola iniciovala a usměrňovala výběr činností ve volném čase, zejména pak u dětí s těžším stupněm mentálního postižení (Matějček, 2001). Velký důraz na spolupráci mezi rodinou a školou či jiným vzdělávacím zařízením klade Černá et al. (2008) a doplňuje, že tím ubývá stresu, který je na rodiče kladen v souvislosti s péčí o dítě s postižením. Cílem by pak mělo být šťastné a spokojené dítě, v co nejvyšší míře zapojené do společnosti (Matějček, 2001).

U dětí s mentálním postižením je velmi důležitý proces socializace, který významnou měrou přispívá k utváření vztahů ve společnosti (Krejčířová, 2006). Pokud ovšem majoritní společnost odmítá dítě s postižením, a tím ho stigmatizuje, má to velice špatný vliv na jeho další vývoj (Hirsch, 2013). Proto také Krejčířová (2006) zdůrazňuje, že všechny aktivity, kterým se dítě s postižením věnuje, tedy i činnosti ve volném čase, mají rozhodující význam při rozvoji osobnosti. To vše se děje v rámci inkluzivního přístupu, který zajišťuje zapojování osob s mentálním postižením do všech činností v běžném životě celé společnosti, tudíž i do volnočasových aktivit (Slowík, 2016).

Problém spatřuje Čurdová (2002) hlavně ve svobodném rozhodování a volbě aktivit ve volném čase u dětí, které při provádění činností vyžadují pomoc svého okolí. Jak se

dále autorka zmiňuje, je rozhodování těchto dětí značně závislé na pomoci druhých, a proto při volnočasových aktivitách nezáleží jen na jejich úsudku, ale také na rozhodnutí a volném čase druhých osob. Stejně tak reaguje i Matějček (2001), který tvrdí, že nemoc či postižení omezuje jedince ve svobodě volby a dochází tak k disharmonii mezi nutným, chtěným a možným.

Čurdová (2002) i Matějček (2001) tak navazují na Vážanského (2001) a jeho rozdělení volného času na čas nezávislý, závislý a vázaný. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, je nezávislý čas charakteristický svobodným rozhodováním a vlastním výběrem činností. Pro děti s mentálním postižením to znamená, že tato doba je u nich značně omezená a je z velké části nahrazena časem závislým, tedy dobou, ve které výběr aktivit stanovuje a určuje druhá osoba (Čurdová, 2002).

Při výběru volnočasových aktivit u dětí s mentálním postižením je vhodné a nezbytné vybírat takové hry a činnosti, při kterých dochází k zapojování více smyslů (Newman, 2004). Velký důraz se klade především na rozvoj estetického vnímání v oblasti sportovních a pracovních dovedností, výtvarných schopností či v oblasti hudby (Jarmarová, 2012).

Pokud mají jedinci s mentálním postižením možnost rozvíjet své specifické dispozice a talent, je možné v daném oboru vyniknout a stát se uznávaným umělcem, např. v oblasti herectví či malířství (Valenta, 2014). Důraz na pravidelný pohyb, a tím i na prevenci vzniku dalších zdravotních komplikací klade Kudláček a Ješina (2013). Autoři tak reagují na Válkovou (2000), která tvrdí, že účastí v pohybových aktivitách rozvíjí osoby s mentálním postižením řečové a kognitivní schopnosti, sociální adaptabilitu a zároveň jim pravidelný pohyb pomáhá utvářet hodnotovou orientaci.

1.2.4 Výchova ve volném čase

Volný čas tráví děti s mentálním postižením nejen s rodinou, popř. přáteli, ale mohou se účastnit také volnočasových aktivit nabízených různými institucemi. Inkluzivní trend dnešní společnosti se tak zákonitě musí projevit i ve volném čase. O vyšší míře začleňování žáků se SVP do neformálního a zájmového vzdělávání se tak logicky dočteme také ve Strategii 2020 a následně v Akčním plánu.

Výchova ve volném čase se zaměřuje na smysluplné využívání volného času a stává se tudíž pro děti a mládež určitou hodnotou, zejména ve vztahu k inkluzivní výchově

(Lohynová, 2010). Hlavním úkolem je zpřístupnit dětem a mládeži možnost kvalitně a efektivně využít svůj volný čas, a to širokou nabídkou volnočasových aktivit (Čech, 2002). Probíhá tedy mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny a je institucionálně zajištěna (Pávková, 2011). Tyto požadavky se však často střetávají s překážkami, které lze spatřovat hlavně v nefunkční rodině, omezených ekonomických možnostech rodiny, negativním vlivu vrstevníků, nechuti či neschopnosti efektivně využít svůj volný čas, v nedostatku volného času a v neposlední řadě v možném tělesném, duševním či jiném postižení (Čech, 2002).

Němec et al. (2002) či Pávková et al. (2008) se shodují, že pedagogické ovlivňování volného času poskytuje velký prostor pro výchovné působení na děti a mládež, tj. vede k racionálnímu využívání volného času, formuje hodnoty, zájmy, rozvíjí specifické dovednosti a schopnosti, pozitivně působí na žádoucí vlastnosti jedince.

1.2.5 Zájmové činnosti

Zájmové činnosti jsou aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Podílí se na formování názorů, postojů a přesvědčení jedince (Němec et al., 2002, s. 23).

Zájmové činnosti jsou vždy aktivní a motivační, vedou jedince k výkonu (aktivitě) a vyvolávají u něj pohnutku (motiv) k dané činnosti (Hájek, 2011). Jak tvrdí někteří autoři, zájmová činnost podporuje společenskou aktivitu, samostatnost, tvořivost, a tím vede děti a mládež k účasti na životě společnosti, zároveň je učí plánovat činnosti, řešit problémy a vytváří tak návyk věnovat se i v dospělém věku užitečné činnosti a kvalitně využívat svůj volný čas (např. Němec et al., 2002; Hájek, 2011).

Zájem je charakterizován jako stálé zaměření pozornosti k předmětům či jevům, které mají pro člověka zvláštní význam (Němec et al., 2002). S pojmem zájem souvisí také nadání a talent. Nadání je přirozená schopnost či vloha, a pokud je nadání systematicky rozvíjeno a podporováno, můžeme hovořit o talentu (Hájek, 2011). V této souvislosti je dobré znovu připomenout, že pokud mají osoby s mentálním postižením prostor pro rozvoj svého nadání a talentu, mohou ve svém oboru vynikat a stát se uznávaným umělcem (Valenta, 2014).

Obsah zájmových činností se liší zejména s věkem dítěte (Pávková et al., 2008). Jak dále autorka popisuje, nejsou zájmy v mladším školním věku ještě plně rozlišeny, často

bývají krátkodobé a je proto dobré měnit obsah činností i prostředí, ve kterém probíhají, velmi vhodné je využívat nadšení dětí pro vše nové a přizpůsobit tomu i nabízené zájmové činnosti, které mají být zejména pestré. U starších dětí se již zájem více diferencuje, je trvalejší a je žádoucí usměrňovat zájmové činnosti tak, aby byly společensky vhodné a odpovídaly individuálním potřebám (Pávková et al., 2008).

Jiný pohled na souvislost mezi věkem dítěte a zájmovou činností má Poláčková (2001), která tvrdí, že s přibývajícím věkem dítě ztrácí zájem o náročné tvůrčí aktivity (hudební, dramatické, výtvarné či turistické kroužky, chov zvířat, hry aj.) a více se soustředí na činnosti nezájmového charakteru (četba, poslech, vedlejší výdělečná činnost aj.).

Zájmové činnosti se dělí na:

- rukodělné činnosti – rozvoj manuálních dovedností, jemné motoriky, osvojování pracovních postupů a představivosti, např. kreativní, šikovné ruce, vaření, práce se stavebnicí, šití aj.;
- technické činnosti – rozvíjí konstrukční dovednosti, technickou představivost, smysl pro přesnost, např. elektrotechnické, modelářství aj.;
- přírodovědné činnosti – vytváří kladný vztah k přírodě a jeho ochraně, např. pěstitelské práce, chovatelství, ekologie aj.;
- estetickovýchové činnosti – rozvíjí estetické vnímání, kreativitu, představivost, např. výtvarné, hudební, čtenářské, taneční, divadelní aj.;
- tělovýchova a sport – podporují fyzickou zdatnost, smysl pro fair-play, psychickou odolnost vůči stresu, při necitlivém vedení však mohou vytvářet náchylnost k agresivitě, např. sportovní a pohybové hry aj.;
- společenskovední činnosti – vybavují jedince poznatky o společnosti, její kultuře, historii a jazyku, např. jazykové, historické, sběratelství aj.;
- turistika – spojuje prvky přírodovědných, tělovýchovných a společenskovedních činností;
- počítačové činnosti – rozvíjí počítačové dovednosti, logické uvažování, při nadměrné činnosti hrozí riziko návyku (Hájek, 2011).

1.2.6 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Dle § 111 Školského zákona se zájmové vzdělávání uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, tedy ve střediscích volného času, školních

družinách a školních klubech. Činnost těchto školských zařízení upravuje vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 279/2012 Sb., o zájmovém vzdělávání (dále jen vyhláška č. 74/2005 Sb.).

Střediska volného času

Dle § 4 vyhlášky č. 74/2005 Sb. sem patří dům dětí a mládeže, který se zaměřuje na činnosti ve více oblastech zájmového vzdělávání a stanice zájmových činností, která uskutečňuje zájmové vzdělávání v jedné oblasti.

Jsou otevřené všem věkovým kategoriím a organizují pravidelnou zájmovou činnost, která se dělí na oblast společenskovední, přírodovědní, technickou, estetickou a tělovýchovnou (Němec et al., 2002). Jak dále autor popisuje, věnují se také příležitostné zájmové činnosti, např. soutěže, prázdninové akce, tábory.

Školní družina

Dle § 9 vyhlášky č. 74/2005 Sb. je školní družina určena přednostně pro žáky prvního stupně základní školy, přípravné třídy základní školy či přípravného stupně základní školy speciální. § 10 vyhlášky č. 74/2005 Sb. upravuje nejvyšší počet žáků v každém oddělení školní družiny, tedy 30 účastníků. Pokud je oddělení tvořeno pouze žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, je, dle tohoto paragrafu, nejvyšší počet shodný s nejvyšším počtem žáků ve třídě zřízené dle § 16 odst. 9 Školského zákona, zároveň je však možné integrovat v oddělení max. 5 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Základem školní družiny je pravidelná činnost, která se soustředí na pestrou nabídku činností a dostatek pohybu (Hájek, 2011). Dále dle autora zahrnuje i odpočinkové aktivity (pasivní i aktivní) a přípravu na vyučování.

Školní klub

Do školního klubu jsou dle § 7 vyhlášky č. 74/2005 Sb. přijímáni přednostně žáci druhého stupně základní školy či žáci prvního stupně, pokud nejsou přijati k pravidelné docházce do školní družiny.

Při činnostech ve školním klubu se vychází zejména z větší samostatnosti dětí a jejich specializovaných zájmů (Němec et al., 2002). Základem jsou činnosti ve formě

pravidelných kroužků, příležitostných akcí či průběžných činností v prostorách školního klubu (Hájek, 2011).

Kromě školských zařízení pro zájmové vzdělávání, které jsou popsány výše, se volnočasové aktivity pro děti a mládež zajišťují také v dalších školských zařízeních - školská výchovná a ústavní zařízení a školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Pro potřeby bakalářské práce však není nutné tato zařízení blíže specifikovat.

1.2.7 Další subjekty pro výchovu ve volném čase

Další subjekty zabývající se výchovou ve volném čase dětí a mládeže přehledně popisuje Pávková (2015). Autorka zmiňuje, že kromě rodiny a školy se na výchově ve volném čase významnou měrou podílí také obce a nestátní neziskové organizace.

Dle Pávkové (2015) se různá sdružení pro děti a mládež rozdělují na sdružení všestranného charakteru, např. Junák a na spolky zájmového charakteru, které se orientují na konkrétní zájmy dětí a mládeže. Tělovýchovou a sportem se zabývá, kromě jiných, sdružení s nejdelší tradicí Sokol; na pobyt v přírodě a zálesáckou činnost se zaměřuje, např. Zálesák; poznávání a ochrana přírody a další ekologické aktivity patří k doméně sdružení Brontosaurus či Duha; uměleckou tvořivostí a společenskovedními a technickými činnostmi se zabývá např. Asociace pro mládež, vědu a techniku; neméně důležité jsou i veřejně prospěšná sdružení, mezi které patří např. Svaz dobrovolných hasičů (Pávková, 2015).

Nezastupitelné místo v pedagogickém ovlivňování volného času u dětí a mládeže mají také církve a náboženské společnosti. Výrazným způsobem se na výchově ve volném čase podílí salesiánská střediska mládeže, která nabízí pravidelnou zájmovou činnost, další aktivity v klubech s volným programem a často i nízkoprahová zařízení pro starší děti a mládež (Němec et al., 2002).

Pávková (2015) se zmiňuje, že volnočasové aktivity nabízejí také další instituce – zařízení sociálních služeb a dobrovolnické organizace, které jsou vhodné zejména pro osoby se zdravotním postižením či pro jedince s osobními problémy, např. potíže v rodinném, školním či pracovním prostředí, v partnerských vztazích.

V dnešní společnosti, ve které se velmi rozvíjí volnočasový průmysl, mají své nezastupitelné místo i komerční subjekty zabývající se zájmovým vzděláváním dětí

a mládeže (Němec et al., 2002). Tyto organizace nabízí pravidelné volnočasové aktivity v různých oblastech, např. sportovní, jazykové, umělecké, taneční, výtvarné, hudební, ale také jednorázové akce, např. letní dětské tábory či různé soutěže (Pávková, 2015).

Organizací volného času osob s mentálním postižením se celorepublikově zabývá Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením ČR (dále jen SPMP), která je dobrovolnou organizací rodičů, přátel a dalších příbuzných jedinců s mentálním postižením, lékařů, pedagogů, psychologů a vychovatelů (Švarcová-Slabinová, 2011).

Na území České republiky působí prostřednictvím svých pobočných spolků, které se zaměřují především na:

- rehabilitační pobyty, které jsou určeny jak pro jedince s mentálním postižením, tak i pro jejich rodiny a jsou organizovány v zimních i letních měsících;
- bohatou spolkovou činnost, např. organizace večírků, plesů či vycházek;
- volnočasové aktivity, např. plavání, taneční či hudebně-pohybové kroužky (SPMP, 2017).

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je popsat a zanalyzovat, jakým způsobem tráví děti s mentálním postižením svůj volný čas, a to z pohledu jejich zákonných zástupců.

2.2 Hypotézy

K výše uvedenému cíli byly zvoleny následující hypotézy:

H1 – Děti s lehkým mentálním postižením využívají více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením.

H2 – Děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ tráví svůj volný čas častěji společně se svými zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ.

H3 – Mezi vzděláním zákonných zástupců dětí s mentálním postižením a jejich podílu na organizaci volného času dětí s mentálním postižením je pozitivní vztah.

2.3 Operacionalizace pojmů

Dítě s mentálním postižením – pro účel bakalářské práce se tímto pojmem rozumí dítě v základním vzdělávání, které má diagnostikované mentální postižení různého stupně.

Dítě s lehkým mentálním postižením – dítě navštěvující základní školu nebo základní školu speciální a dle MKN-10 má IQ v rozmezí 50 – 69. Nejvýraznější problémy má zejména v souvislosti s plněním školních povinností, schopnosti a dovednosti v sociální a citové oblasti zůstávají většinou zachovány (Švarcová-Slabinová, 2011).

Dítě se středně těžkým mentálním postižením – dítě, které se vzdělává v základní škole či v základní škole speciální a dle MKN-10 je jeho IQ v rozmezí 35 – 49. Má výraznější problémy ve vzdělávacím procesu z důvodu opožděného vývoje myšlení a řeči, je méně samostatné, ovšem schopné osvojit si základy sebeobsluhy, jednoduchých pracovních úkonů a základního trivía (Bazalová, 2014).

Dítě s těžkým mentálním postižením – dítě, které si povinnou školní docházku plní v základní škole či v základní škole speciální a dle MKN-10 má IQ v rozmezí 20 – 34. Jeho úroveň dosažených schopností a dovedností ve všech oblastech je velmi snižena, potřebuje celoživotní péči a podporu druhé osoby (Bazalová, 2006).

Volný čas – je čas, ve kterém jedinec vykonává takové činnosti, které mu poskytují uspokojení, zábavu a odpočinek (Němec et al., 2002). Do volného času dětí nepatří školní a domácí povinnosti, uspokojování základních biologických potřeb, sebeobsluha a činnosti spojené s péčí o zdraví (Pávková et al., 2008).

Běžná nabídka volnočasových aktivit – pro účel bakalářské práce se běžnou nabídkou volnočasových aktivit myslí nabídka zájmových aktivit v mimoškolních organizacích a institucích, např. střediska volného času, neziskové, charitativní a dobrovolnické organizace, náboženské společnosti, komerční subjekty.

I. stupeň ZŠ – pro účel bakalářské práce zahrnuje tento termín I. stupeň základního vzdělávání. V základní škole se jedná o 1. – 5. ročník, v základní škole speciální je to 1. – 6. ročník.

II. stupeň ZŠ – pro účel bakalářské práce znamená tento pojem II. stupeň základního vzdělávání, tedy 6. – 9. ročník základní školy a 7. – 10. ročník základní školy speciální.

Zákonný zástupce – je osoba, která je oprávněná jednat za dítě, pro účel bakalářské práce je takovou osobou rodič, osvojitel, pěstoun, poručník.

Vzdělání – vzdělání je společensky organizovaná činnost zabezpečovaná institucí, ve společnosti se diferencuje pomocí úrovně vzdělání, což znamená úroveň dosaženého vzdělání, tedy nejvyšší ukončený stupeň školy či jiného formálního vzdělávání (Průcha et al., 2013).

3 METODIKA

3.1 Použité metody

V bakalářské práci byl zvolen kvantitativní výzkum s využitím metody dotazování. Potřebné údaje byly získány pomocí techniky dotazníků pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením.

Kvantitativní výzkum systematicky a záměrně zkoumá hypotézy o vztazích mezi různými pedagogickými jevy (Chráška, 2016). Předpokladem je, že tyto jevy lze určitým způsobem měřit, třídit a uspořádat (Reichel, 2009). Při kvantitativním přístupu se tedy pracuje s číselnými údaji, které se dále zpracovávají pomocí statistických metod – jedná se tedy o precizní a jednoznačné vyjádření zkoumaných jevů v podobě čísel (Gavora, 2010). Surynek et al. (2001) uvádí, že kvantitativní výzkum je zaměřen na rozsah výskytu, frekvenci a intenzitu jevu.

Metoda dotazování je specifický způsob získávání dat v sociálním výzkumu, které vyžaduje kontaktní zkoumání osob, jehož podstatou je kladení otázek, a to ve formě mluvené či písemné (Reichel, 2009).

Technika dotazníku patří mezi nejfrekventovanější způsoby získávání hromadných údajů a znamená písemné kladení otázek a následné nabytí písemných odpovědí (Gavora, 2010). Dle Chráska (2016) si výzkumník musí jednotlivé otázky předem pečlivě připravit, dobře formulovat a promyšleně seřadit tak, aby pro respondenta byly jednotlivé položky dobře srozumitelné. Reichel (2009) dále doplňuje, že je dobré vyhnout se cizím slovům, odborným termínům či definicím, kterým rozumí jen odborná veřejnost.

Jako každý způsob sběru dat ve výzkumu, má i dotazník své výhody a nevýhody. Mezi výhody patří anonymita respondentů, více času na přemýšlení nad jednotlivými otázkami, rychlé a finančně nenáročné získávání dat od většího počtu respondentů (Ondrejko, 2006). Nevýhody spatřuje Ferjenčík (2010) v menší pružnosti dotazníku, kdy již nelze klást doplňující dotazy, v možnosti nedostatečně srozumitelných otázek, v obvykle nižší věrohodnosti a větší pečlivosti při přípravě dotazníku.

3.2 Sestavení dotazníku

Ve výzkumu byl použit standardizovaný dotazník, který dle Reichela (2009) zahrnuje soubor uzavřených otázek, několik polouzavřených a jen málo otevřených otázek. Chráska (2016) uvádí, že místo pojmu „otázka“ se často používá termín „položka“, který označuje za vhodnější, jelikož některé položky nemusí být položeny větou tázací, nýbrž větou oznamovací, např. formou pokynu. Sestavený dotazník neobsahuje žádné otevřené otázky a všechny otázky jsou položeny větou tázací, proto je i nadále v bakalářské práci použit termín otázka.

V úvodu obsahoval dotazník krátké představení, stručný popis obsahu a pokyny k jeho vyplňování. Měl celkem 18 otázek, které byly rozděleny do 4 částí. První část zjišťovala základní informace o dítěti a jeho zákonných zástupcích, druhá část se věnovala zájmovým kroužkům ve škole, tj. organizovaných školou, školní družinou či školním klubem, třetí část podávala informace o zájmových kroužcích v organizacích mimo školu, tj. které nejsou organizovány školou, školní družinou či školním klubem a čtvrtá část obsahovala informace o dítěti a jeho volném čase doma.

Celkem 13 otázek bylo uzavřených, kdy měl respondent na výběr pouze z nabízených variant odpovědí, z nichž některé byly alternativní, tj. nabízející dvě varianty, jiné selektivní, tj. nabízející více než dvě varianty (Řezánková, 2011). Zbýlých 5 otázek byly polouzavřené, ve kterých si respondent sám vybíral některou z uvedených variant odpovědí, nebo uvedl svou vlastní odlišnou odpověď, z toho 3 otázky byly zároveň tzv. vícehodnotovými, tj. umožňující výběr většího počtu variant (Řezánková, 2011).

Dotazník měl dvě podoby. První byl určen pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením s devítiletou povinnou školní docházkou (viz Příloha 1) a druhý pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením, které mají desetiletou povinnou školní docházkou (viz Příloha 2). Jediný rozdíl v obou dotaznících byl však pouze v otázce č. 2 (viz níže).

3.3 Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor tvořili zákonní zástupci dětí s mentálním postižením, které se vzdělávají v krajském městě Jihlava a navštěvují zde základní školy (dále jen ZŠ) či základní školu speciální (dále jen ZŠS).

V průběhu září 2017 byli ředitelé těchto škol osloveni elektronickou cestou s prosbou o spolupráci na výzkumu. Z celkového počtu 12 škol, nedocházelo žádné dítě s mentálním postižením do šesti základních škol. Ředitelé pěti škol nabídli spolupráci, z toho 4 ředitelé ZŠ a paní ředitelka ZŠS. Do poslední ZŠ v Jihlavě sice docházel jeden žák s mentálním postižením, ovšem byl žákem 1. ročníku a pro rodiče byla celá situace příliš citlivá, a proto pan ředitel spolupráci odmítl. Celkem se tedy jednalo o 213 žáků, jejichž zákonní zástupci tvořili výzkumný soubor.

Kvůli zvýšení návratnosti byly dotazníky v tištěné podobě předány respondentům v době konání třídních schůzek, tedy v listopadu 2017. Ředitelé všech škol mi umožnili dojit do jednotlivých tříd, osobně se zákonným zástupcům představit a vysvětlit podrobnosti výzkumu. Poté jsem se všech zeptala, zda s výzkumem souhlasí a sdělila jim, že dotazník je anonymní a získané informace budou sloužit pouze ke studijním účelům, proto nemusí mít obavy ze zneužití citlivých údajů. Po celou dobu jsem byla přítomna ve třídě. Respondenti se na mne mohli kdykoliv obrátit s dotazem. Zákonným zástupcům, kteří nechtěli vyplňovat dotazník ihned, bylo umožněno si ho odnést domů a poté vrátit třídnímu učiteli, který mi ho předal. Tuto možnost někteří respondenti využili. Stejný postup byl použit také v případě, že se zákonný zástupce na třídní schůzky nedostavil. Jednotlivé dotazníky předali třídní učitelé respondentům v jiný den, popř. je předali jejich dětem. Z 213 rozdaných dotazníků se nakonec vrátilo 185. Návratnost tedy byla 87 %.

3.4 Vyhodnocování dat

Po ukončení sběru dat, byly jednotlivé odpovědi zaneseny do programu MS Excelu pomocí číselného kódování. Tím byla vytvořena tzv. datová matice obsahující veškeré údaje zjištěné z dotazníku, která byla nadále využita k následnému statistickému vyhodnocení dat.

Testování hypotéz bylo provedeno pomocí dvou testů. Pro testování hypotézy H1 byl použit z-skóre test. Pro ověření vztahu mezi proměnnými u hypotéz H2 a H3 byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, který rozhoduje, zda mezi proměnnými existuje určitá závislost. Výpočet byl proveden pomocí programu SPSS, ve kterém byly vyhotoveny tabulky a grafy – sloupcové a výsečové. Ve výsečových grafech byla pro lepší přehlednost procenta zaokrouhlena na celá čísla.

4 VÝSLEDKY

Jednotlivé výsledky výzkumu byly rozděleny na 4 části. První část interpretuje základní informace o dítěti a jeho zákonných zástupcích. Druhá část se věnuje zájmovému vzdělávání ve škole, tj. zájmovým kroužkům organizovaných školou, školní družinou či školním klubem. Ve třetí části je možné porovnávat výsledky dotazníkového šetření sledující informace o zájmových kroužcích v organizacích mimo školu, tj. nejsou organizovány školou, školní družinou či školním klubem. Poslední, čtvrtá část, zjišťuje, jakým způsobem tráví děti s mentálním postižením svůj volný čas doma. Aby se zajistilo správné pochopení a předešlo se nesprávné interpretaci pojmu volný čas zákonnými zástupci, byl specifikován tento termín v dotazníku jako čas, kdy si jedinec vybírá takové činnosti, které mu poskytují uspokojení, zábavu a odpočinek. Zároveň byl uveden výčet činností, které z pohledu dětí do volného času nepatří – čas strávený sebeobsluhou, uspokojováním biologických potřeb (čas na spánek, jídlo, hygienu, zdravotní péči), školními a domácími povinnostmi, pokud je dítě nevykonává ze své vlastní vůle.

4.1 Základní informace o dítěti

První část dotazníku zjišťovala základní informace o dítěti a jeho zákonných zástupcích.

Tabulka 1 - Rozdělení dětí podle pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Dívka	88	47,6 %
Chlapec	97	52,4 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

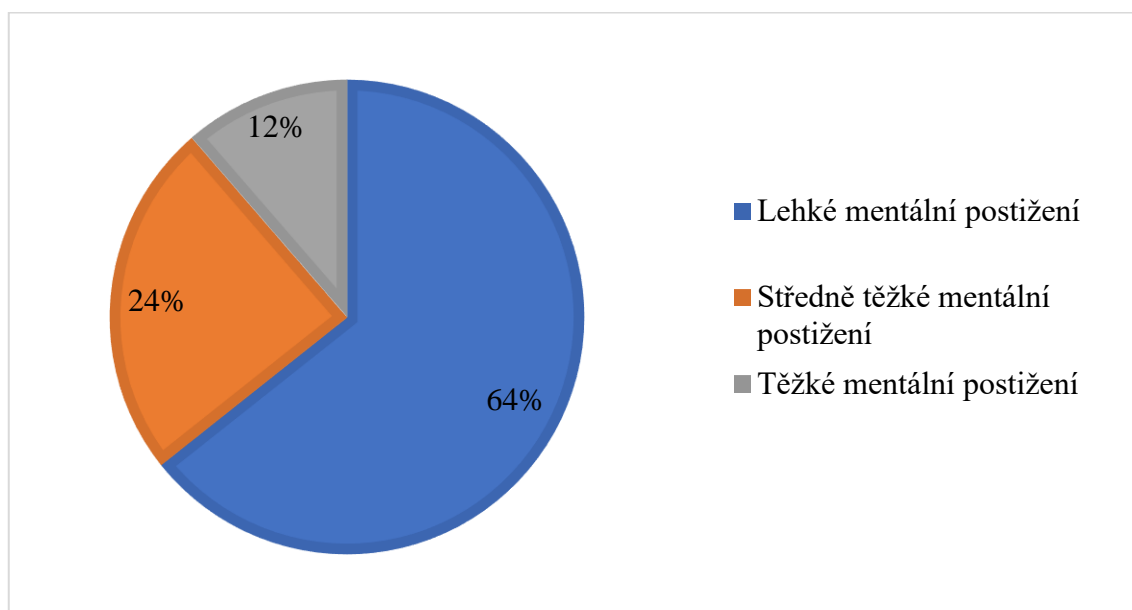
Dotazníkového šetření se skrze zákonné zástupce zúčastnilo celkem 185 dětí s mentálním postižením. V tabulce 1 lze vidět procentuální zastoupení dívek a chlapců. Dívek bylo 88 (47,6 %) a chlapců 97 (52,4 %).

Tabulka 2 - Rozdělení dětí podle studovaného stupně základního vzdělávání

Studovaný stupeň ZŠ	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
I. stupeň	99	53,5 %
II. stupeň	86	46,5 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Stupeň základního vzdělávání sledovala otázka č. 2. Protože je rozložení jednotlivých ročníků do I. a II. stupně v ZŠ a ZŠS rozdílné, byly vytvořeny dva dotazníky. Jeden byl pro zákonné zástupce dětí s devítiletou povinnou školní docházkou, kde I. stupeň platí pro 1. - 5. ročník a II. stupeň tvoří žáci 6. – 9. ročníku. Druhý dotazník vyplňovali zákonní zástupci dětí, které mají desetiletou povinnou školní docházkou, kde žáci 1. – 6. ročníku navštěvují I. stupeň a žáci 7. – 10. ročníku II. stupeň. Tabulka 2 ukazuje, že z celkového počtu 185 dětí, navštěvuje I. stupeň základního vzdělávání 99 dětí (53,5 %), na II. stupni se vzdělává 86 dětí (46,5 %).

Obrázek 1 - Rozdělení dětí podle stupně mentálního postižení

Zdroj: vlastní výzkum

Následující otázka sledovala stupeň mentálního postižení dětí. Jak ukazuje obrázek 1, nejčastější zastoupení měly děti s lehkým mentálním postižením, 119 dětí (64 %).

45 dětí (24 %) mělo středně těžké mentální postižení. Ve výzkumu bylo zahrnuto i 21 dětí (12 %), u kterých bylo diagnostikováno těžké mentální postižení.

Tabulka 3 - Nejvyšší dosažené vzdělání v rodině

Nejvyšší dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Základní	33	17,8 %
Střední	108	58,4 %
Vyšší odborné/vysokoškolské	44	23,8 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Poslední otázka z této části se týkala nejvyššího dosaženého vzdělání v rodině, což lze vidět v tabulce 3. Nejčastěji respondenti uváděli, že v rodině je nejvyšší dosažené vzdělání střední, 108 odpovědí (58,4 %). 44 respondentů (23,8 %) uvedlo, že nejvyšší dosažené vzdělání v rodině je vyšší odborné či vysokoškolské. Nejmenší zastoupení mělo základní vzdělání, a to pouze ve 33 případech (17,8) %.

4.2 Zájmové kroužky ve škole

Druhá část dotazníku sledovala účast dětí s mentálním postižením na zájmovém vzdělávání ve škole, tj. na zájmových kroužcích organizovaných školou, školní družinou či školním klubem.

Tabulka 4 – Docházka do školní družiny/školního klubu

Docházka do ŠD/ŠK	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, každý den	68	36,8 %
Ano, ale nepravidelně	48	25,9 %
Ne, nikdy	69	37,3 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

První otázkou této části bylo, zda dítě dochází po skončení vyučování do školní družiny či školního klubu. Rozdělení odpovědí ukazuje tabulka 4. Největší zastoupení mají děti, které nenavštěvují školní družinu/školní klub vůbec, je to 69 dětí (37,3 %). Každý den navštěvuje školní družinu/školní klub 68 dětí (36,8 %). Nejméně je dětí, které sice

školní družinu/školní klub navštěvují, ovšem nepravidelně, týká se to 48 dětí (25,9 %). Je zajímavé, že podíl dětí navštěvující školní družinu/školní klub každý den a těch, kteří nedochází do školní družiny/školního klubu je téměř totožný. Rozdíl je pouhých 0,5 %.

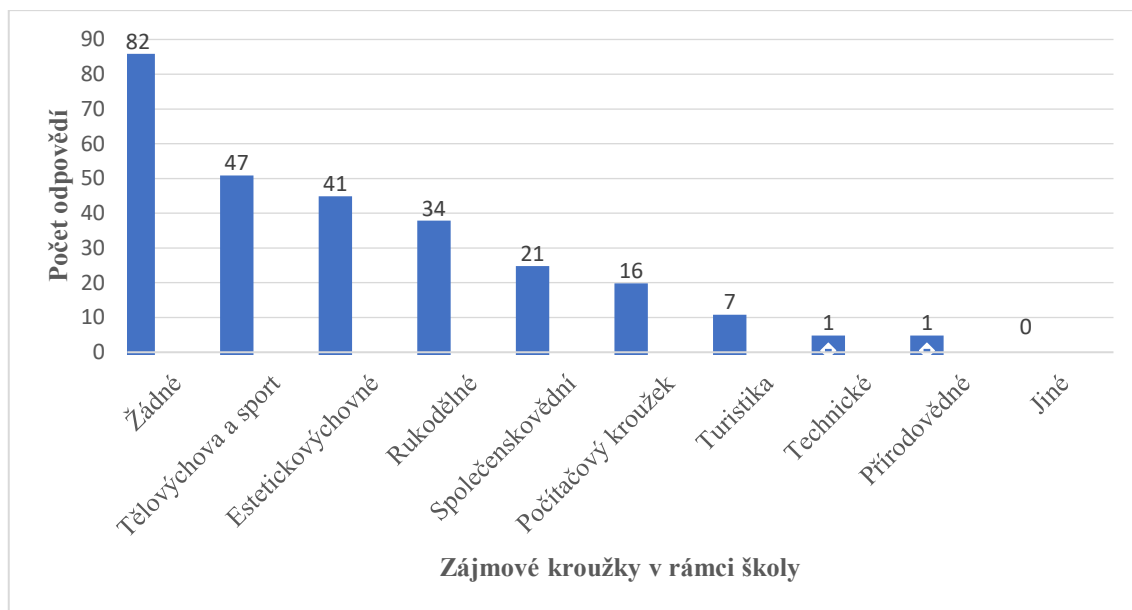
Tabulka 5 – Návštěvnost zájmových kroužků v rámci školy

Zájmové kroužky v rámci školy	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Žádné	82	32,8 %
Tělovýchova a sport	47	18,8 %
Estetickov ýchovné	41	16,4 %
Rukodělné	34	13,6 %
Společenskovědní	21	8,4 %
Počítačový kroužek	16	6,4 %
Turistika	7	2,8 %
Technické	1	0,4 %
Přírodovědné	1	0,4 %
Jiné	0	0,0 %
Celkem	250	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Následující otázka se týkala toho, jaké kroužky děti navštěvují v rámci školy, pokud tam tedy chodí. Respondenti mohli zaškrtnout více odpovědí, proto je celkový součet odpovědí 250. Celková suma byla poté přepočítána na relativní četnost.

Rozdělení odpovědí prezentuje tabulka 5. Nejčastěji zákonní zástupci uváděli, že děti nenavštěvují žádné kroužky, celkem 82 odpovědí (32,8 %). V případě, že děti nějaké kroužky navštěvují, jednalo se nejvíce o kroužky z oblasti tělovýchovy a sportu, tj. 47 případů (18,8 %) a kroužky z estetickov ýchovné oblasti, tj. 41 případů (16,4 %). Poté následují rukodělné kroužky, a to celkem v 34 případech (13,6 %), společenskovědní jsou zastoupeny ve 21 případech (8,4 %), počítačový kroužek navštěvuje 16 dětí (6,4 %) a turistický kroužek celkem 7 dětí (2,8 %). Nejmenší zájem mají děti o kroužky technického a přírodovědného zaměření, kde je v každém z nich pouze 1 dítě (0,4 %). V dotazníkovém šetření respondenti nevyužili možnost jiné.

Obrázek 2 – Návštěvnost zájemových kroužků v rámci školy

Zdroj: vlastní výzkum

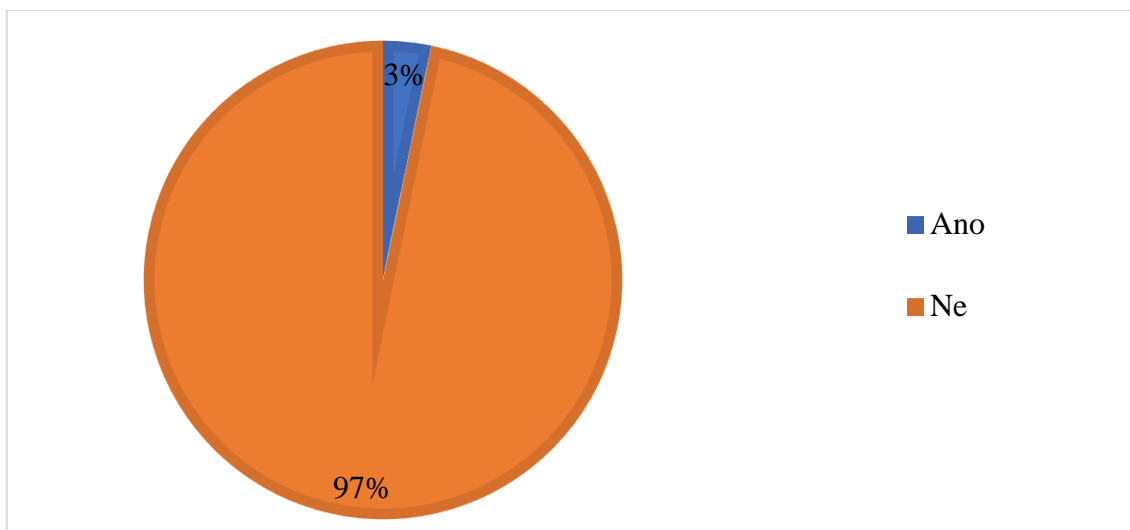
Výsledky jsou uvedeny pro lepší přehlednost také na obrázku 2.

Tabulka 6 - Názor na nabídku zájemových kroužků v rámci školy

Nabídka zájemových kroužků v rámci školy	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Je dostačující	97	52,4 %
Je celkem dostačující	49	26,5 %
Je nedostačující	8	4,3 %
Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a	31	16,8 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

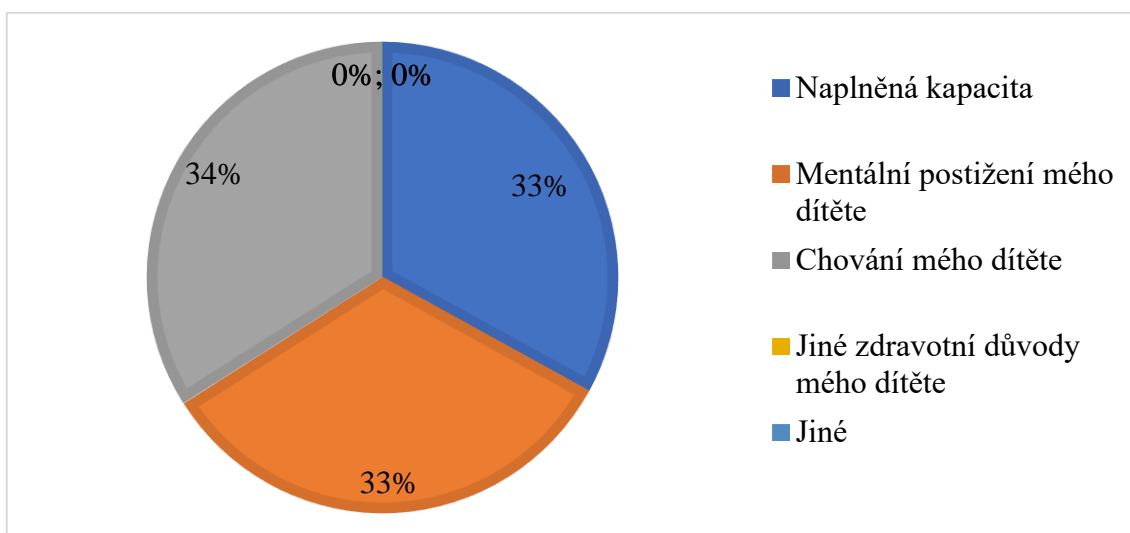
Další otázkou z části týkající se volnočasových aktivit dětí v rámci školy byla otázka, zda zákonní zástupci považují nabídku volnočasových aktivit, které by byly vhodné pro jejich děti, ve škole za dostačující. Rozdělení odpovědí ukazuje tabulka 6. 97 dotázaných zákonných zástupců (52,4 %) považuje nabídku zájemových kroužků za dostačující a 49 zákonných zástupců (26,5 %) za celkem dostačující. 31 respondentů (16,8 %) tuto otázku neumí posoudit, protože to nikdy nezjišťovali a 8 zákonných zástupců (4,3 %) považuje nabídku za nedostačující.

Obrázek 3 - Odmítnutí přijetí dítěte do školní družiny/školního klubu

Zdroj: vlastní výzkum

Následující otázka sledovala to, zda se někdy stalo, že by škola odmítla přijmout dítě do školní družiny/školního klubu, popř. do zájmových kroužků, ačkoliv mělo zájem tam chodit. Obrázek 3 ukazuje, že 179 respondentů (97 %) odpovědělo ne, tzn. nikdy se s odmítnutím nesetkali a pouze 6 respondentů (3 %) zadrželo odpověď ano. U zákonných zástupců, kteří mají zkušenost s odmítnutím, zjišťovala další otázka důvody odmítnutí. Výsledky lze vidět níže.

Obrázek 4 - Důvody odmítnutí dítěte do školní družiny/školního klubu

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku sledující důvody nepřijetí odpovídalo pouze 6 zákonných zástupců, kteří v předešlé otázce odpověděli ano. Výsledky lze vidět na obrázku 4. Z pěti možných odpovědí uvedli zákonní zástupci 3 důvody – naplněná kapacita, chování dítěte a mentální postižení dítěte. Všechny tyto odpovědi byly uvedeny ve stejném počtu případů, tzn. vždy 2 respondenti uvedli stejný důvod. Jiné zdravotní důvody a možnost jiné neoznačil nikdo.

4.3 Zájmové kroužky v organizacích mimo školu

Třetí část dotazníku se věnovala zájmovým kroužkům v mimoškolních organizacích, tj. v těch, které nejsou organizovány školou, školní družinou či školním klubem.

Tabulka 7 – Volnočasové aktivity v organizacích mimo školu

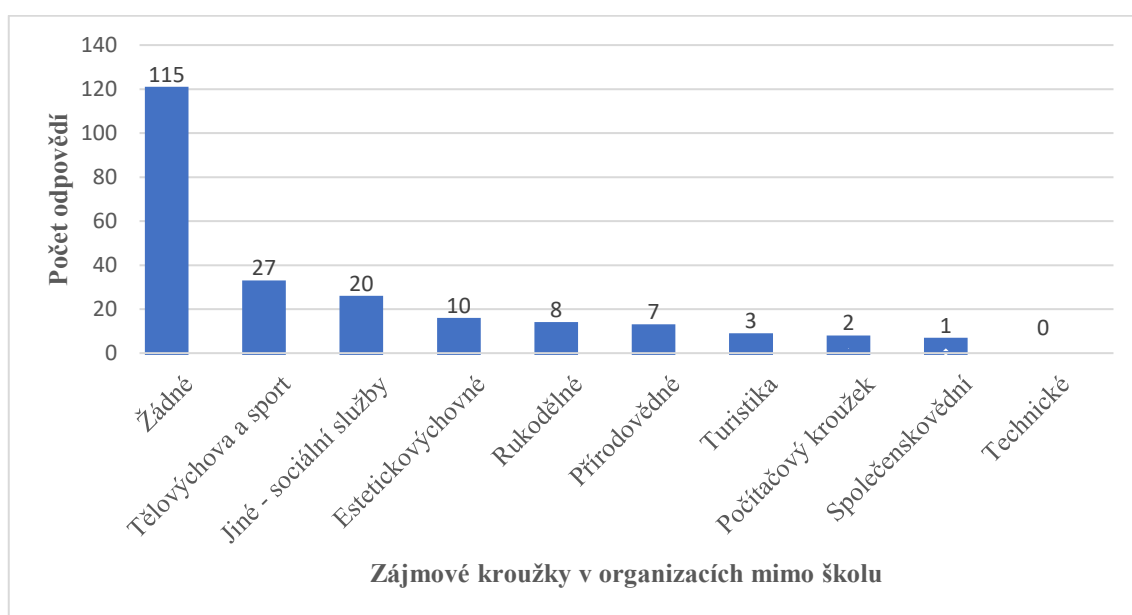
Volnočasové aktivity mimo školu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Žádné	115	59,6 %
Tělovýchova a sport	27	14,0 %
Jiné	20	10,4 %
Estetickovýchovné	10	5,2 %
Rukodělné	8	4,1 %
Přírodovědné	7	3,6 %
Turistika	3	1,6 %
Počítačový kroužek	2	1,0 %
Společenskovední	1	0,5 %
Technické	0	0,0 %
Celkem	193	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

První otázka v této části zjišťovala to, jaké volnočasové aktivity děti navštěvují. V dotazníku bylo uvedené stejné rozvržení zájmových kroužků jako v otázce č. 6, která se týkala zájmových kroužků ve škole. Respondenti mohli opět označit více možností, proto je celkový součet odpovědí 193. Celková suma byla poté přepočítána na relativní četnost.

Tabulka 7 ukazuje, že největší zastoupení v této otázce má odpověď žádné, tj. celkem 115 dětí s mentálním postižením (59,6 %) se neúčastní volnočasových aktivit

v organizacích mimo školu. Druhou nejčastější odpovědí byly kroužky z oblasti tělovýchovy a sportu, tj. 27 případů (14,0 %). Celkem 20 respondentů (10,4 %) volilo možnost jiné, ve které uváděli, že jejich děti využívají nabídku odlehčovacích služeb Adapta či nízkopražového zařízení pro děti a mládež Erko. V obou případech se jedná o sociální služby nabízené Oblastní charitou Jihlava. Kroužky z oblasti estetickovýchovné navštěvuje 10 dětí (5,2 %), z oblasti rukodělné 8 dětí (4,1 %), z oblasti přírodovědné 7 dětí (3,6 %). Na turistiku dochází celkem 3 děti (1,6 %), na počítačový kroužek 2 děti (1,0 %) a pouze 1 dítě navštěvuje společenskovední kroužky (0,5 %). Do zájmových kroužků z oblasti technické nedochází žádné dítě.

Obrázek 5 – Návštěvnost volnočasových aktivit v organizacích mimo školu

Zdroj: vlastní výzkum

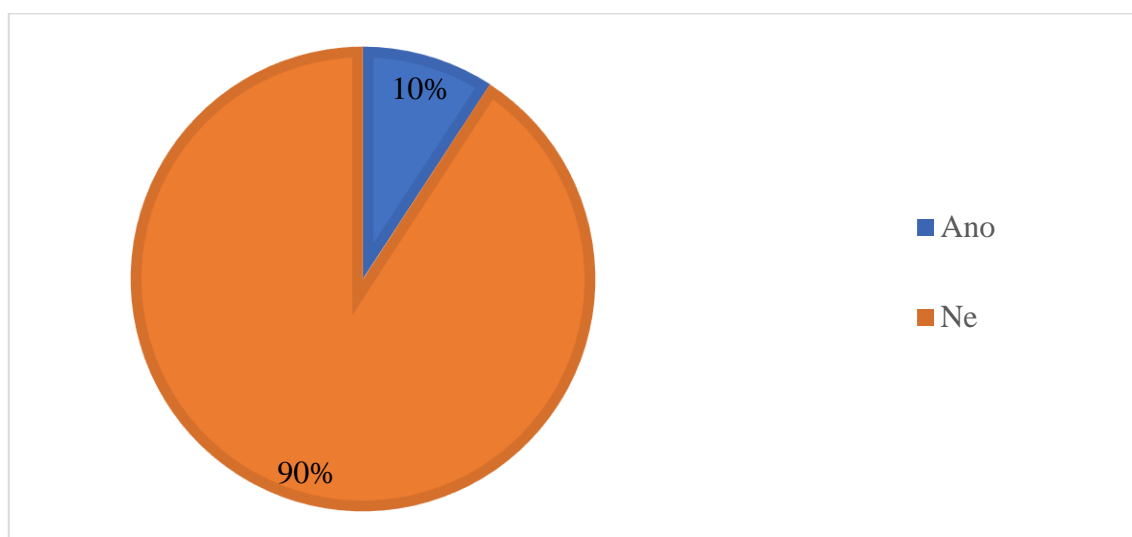
Výsledky jsou uvedeny pro lepší přehlednost také v obrázku 5.

Tabulka 8 - Názor na nabídku zájmových kroužků v mimoškolních organizacích

Je nabídka volnočasových aktivit v organizacích mimo školu dostačující?	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Je dostačující	57	30,8 %
Je celkem dostačující	39	21,1 %
Je nedostačující	31	16,8 %
Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a	58	31,4 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Rozdělení odpovědí na otázku, zda zákonní zástupci považují nabídku volnočasových aktivit, které by byly vhodné pro jejich děti, v rámci organizací mimo školu, za dostačující, je možné spatřit v tabulce 8. 58 zákonných zástupců (31,4 %) tuto nabídku nikdy blíže nezjišťovalo. 57 zákonných zástupců (30,8 %) považuje nabídku za dostačující, což spolu s názorem, že nabídka je celkem dostačující, tedy 39 odpovědí (21,1 %), tvoří nadpoloviční většinu. Tzn. 51,9 % zákonných zástupců si myslí, že nabídka volnočasových aktivit v organizacích mimo školu je dostačující a celkem dostačující. Jen 31 respondentů (16,8 %) si myslí, že nabídka je nedostačující.

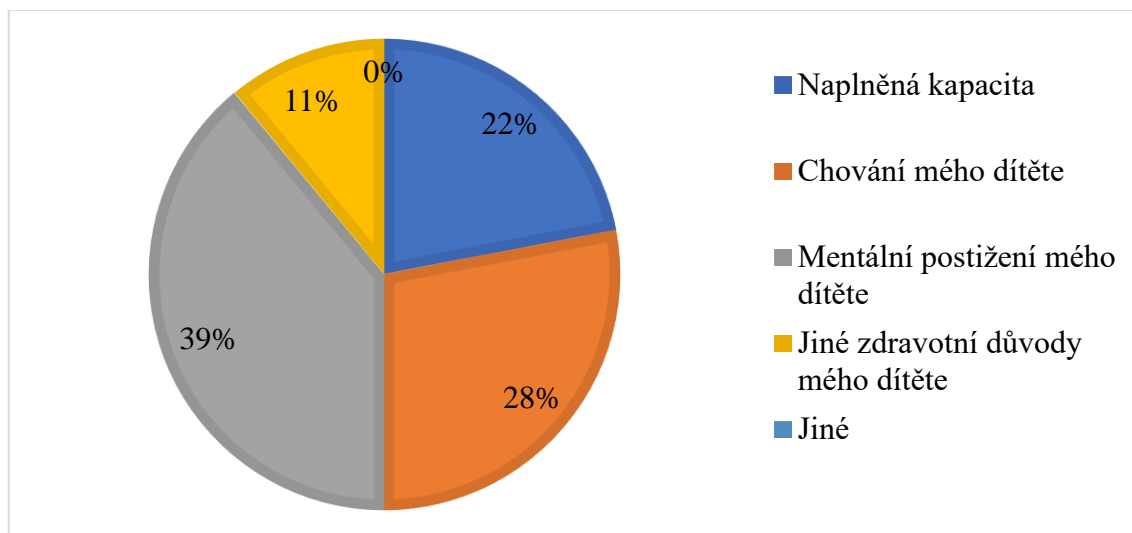

Obrázek 6 – Odmítnutí přijetí dítěte k docházce na volnočasové aktivity v organizacích mimo školu

Zdroj: vlastní výzkum

Další otázka, stejně jako ve 2. části, sledovala to, zda se respondentům někdy stalo, že by organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu odmítla přijmout jejich dítě,

ačkoliv mělo zájem tam chodit. Výsledky ukazuje obrázek 6. 167 zákonných zástupců (90 %) odpovědělo ne, tzn. nikdy se s odmítnutím neseťkali a 18 respondentů (10 %) zadrželo odpověď ano, tzn. již se někdy s odmítnutím setkali. U zákonných zástupců, kteří mají zkušenost s odmítnutím, sledovala následující otázka důvody odmítnutí. Výsledky lze vidět níže.

Obrázek 7 - Důvody odmítnutí dítěte k docházce na volnočasové aktivity v organizacích mimo školu

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku sledující důvody nepřijetí odpovídalo 18 zákonných zástupců, kteří v předešlé otázce odpověděli ano. Uváděné důvody lze vidět na obrázku 7. Mentální postižení dítěte se vyskytuje v 39 %, tedy 7 odpovědí, dále pak chování dítěte 28 %, tj. 5 odpovědí. Třetím nejčastěji uváděným důvodem je naplněná kapacita 22 %, tedy 4 odpovědi. Poslední uváděný důvod jsou jiné zdravotní důvody sledovaného dítěte 11 %, tj. 2 odpovědi. Možnost jiné neoznačil nikdo.

Tabulka 9 – Názor na organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu

Názor na organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano, je jich dostatek	48	25,9 %
Docela ano, ale mohlo by jich být víc	20	10,8 %
Tak půl na půl	20	10,8 %
Není jich moc, ale některé znám	31	16,8 %
Ne, žádné organizace neznám	12	6,5 %
Nevím, nikdy jsem se o to nezajímal/a	54	29,2 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Odpovědi na otázku, zda si zákonní zástupci myslí, že je v Jihlavě dostatek organizací nabízejících volnočasové aktivity mimo školu, které by byly vhodné pro jejich dítě, prezentuje tabulka 9. Nejvíce respondentů volilo možnost nevím, celkem 54 (29,2 %). 48 respondentů (25,9 %) považuje nabídku za dostatečnou, 31 zákonných zástupců (16,8 %) uvedlo možnost není jich moc, ale některé znám. Stejný počet respondentů zvolilo odpověď docela ano, ale mohlo by jich být více a možnost tak půl na půl, tedy 20 zákonných zástupců (10,8 %). Pouze 12 zákonných zástupců (6,5 %) uvedlo, že žádné takové organizace nezná.

4.4 Volný čas doma

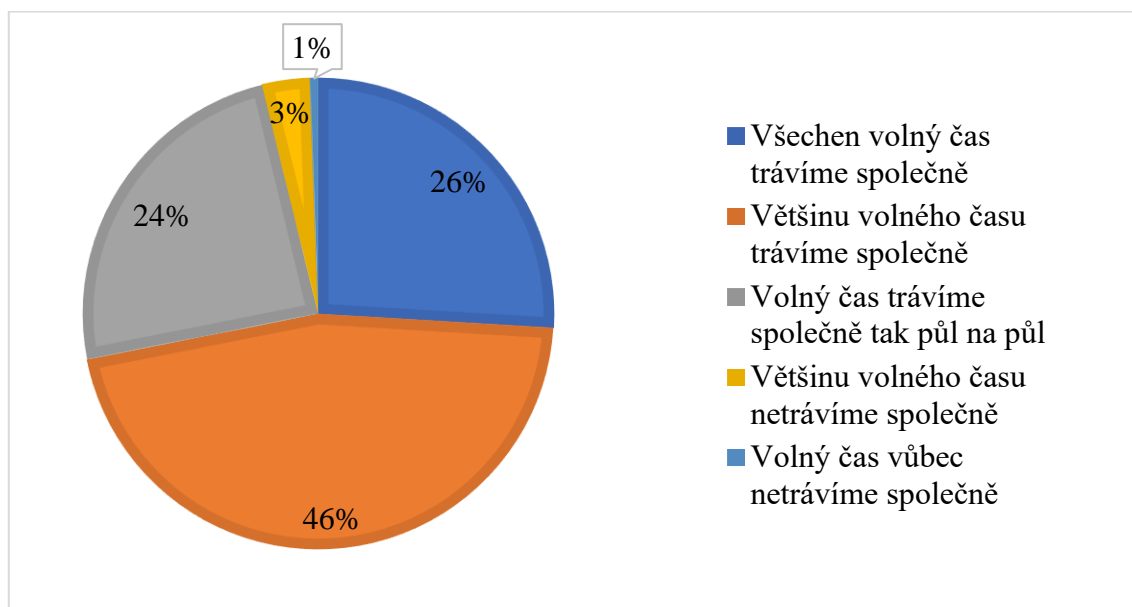
Poslední, čtvrtá část dotazníku sledovala, jakým způsobem tráví děti s mentálním postižením svůj volný čas v domácím prostředí.

Tabulka 10 – Podíl na organizaci volného času dítěte

Podíl na organizaci volného času dítěte	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Plně ho organizují	25	13,5 %
Organizují ho z větší části	62	33,5 %
Organizují ho tak půl na půl	65	35,1 %
Organizují ho z menší části	13	7,0 %
Neorganizují ho vůbec	20	10,8 %
Celkem	185	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

První otázka z této oblasti sledovala, do jaké míry se zákonní zástupci podílejí na organizaci volného času jejich dítěte. Jednotlivé rozložení odpovědí ukazuje tabulka 10. Nejčastěji respondenti organizují volný čas svým dětem tak půl na půl, tj. 65 odpovědí (35,1 %) a z větší části, tj. 62 odpovědí (33,5 %). Plně ho organizuje 25 respondentů (13,5 %). 20 respondentů (10,8 %) volný čas dítěte neorganizuje vůbec, nechávají, aby si dítě vždy samo vybralo, čemu se bude věnovat a 13 respondentů (7,0 %) ho organizuje z menší části.

Obrázek 8 – Společně strávený volný čas

Zdroj: vlastní výzkum

Další otázka této části se týkala toho, jakou část volného času dítěte tráví zákonní zástupci společně se svými dětmi. Na obrázku 8 lze vidět nejčastější odpověď, tj. respondenti tráví se sledovanými dětmi většinu volného času, tedy 46 %. V menším zastoupení je odpověď všechen volný čas trávíme společně, tedy 26 % a volný čas trávíme společně tak půl na půl, tedy 24 %. Na předposledním místě je odpověď většinu volného času netrávíme společně, tedy 4 % a pouze 1 % dotázaných uvedlo, že s dětmi volný čas netráví vůbec.

Tabulka 11 – Společně využitý volný čas

Společně využitý volný čas	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Někdy jsme doma, někdy jdeme ven	74	40,2 %
Podle počasí	68	37,0 %
Většinou chodíme ven	23	12,5 %
Většinou se zabavíme doma	16	8,7 %
Vždy se zabavíme doma	2	1,1 %
Vždy chodíme ven	1	0,5 %
Celkem	184	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Předposlední otázka dotazníku sledovala, jak respondenti tráví volný čas se sledovanými dětmi. Respondent, který uvedl, že volný čas s dítětem vůbec netráví společně, na tuto otázku neodpovídal, proto je celkový součet odpovědí 184. Výsledky ukazuje tabulka 11. Nejčastěji respondenti uváděli, že někdy jsou doma, někdy jdou ven, tedy 74 odpovědí (40,2 %). Druhá nejčastější odpověď byla podle počasí, tj. když je hezky, jdou ven, pokud je nevlídně, zůstávají doma, tedy 68 odpovědí (37,0 %). 23 zákonných zástupců (12,5 %) chodí s dětmi většinou ven, doma zůstávají minimálně a 16 respondentů (8,7 %) se většinou se svými dětmi zabaví doma, ven chodí minimálně. Ven se svými dětmi vůbec nechodí a vždy se zabaví doma 2 respondenti (1,1 %). Pouze 1 respondent (0,5 %) odpověděl, že vždy chodí společně se svým dítětem ven.

Tabulka 12 – Svobodná volba činností

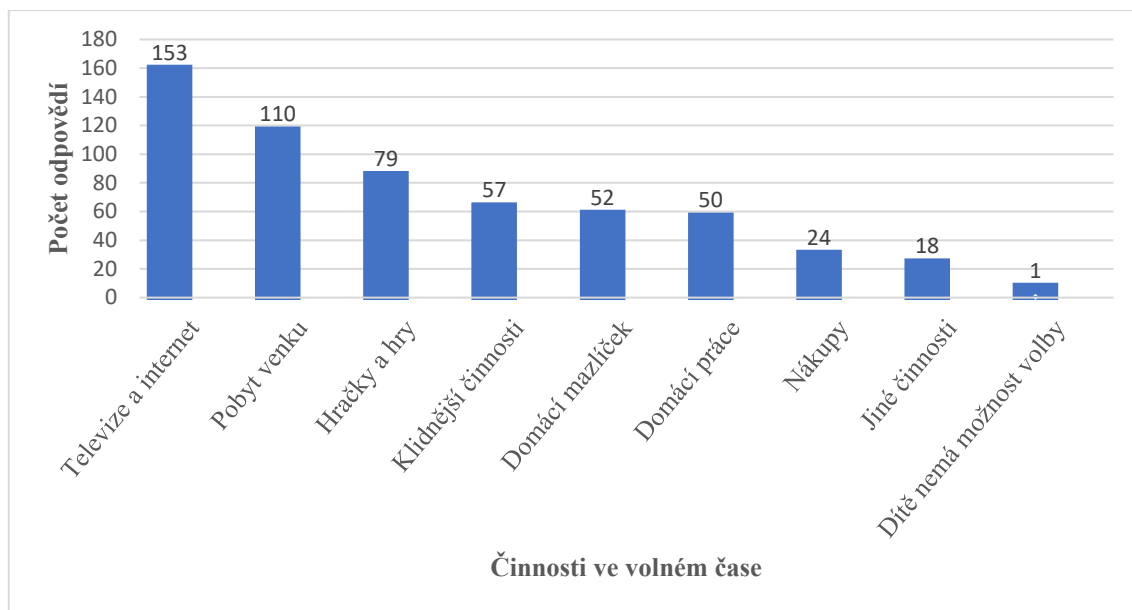
Svobodná volba činností	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Televize, internet	153	28,1 %
Pobyt venku	110	20,2 %
Hračky a hry	79	14,5 %
Klidnější činnosti	57	10,5 %
Domácí mazlíček	52	9,6 %
Domácí práce nad rámec povinností	50	9,2 %
Nákupy	24	4,4 %
Jiné činnosti	18	3,3 %
Dítě nemá možnost volby	1	0,2 %
Celkem	544	100,0 %

Zdroj: vlastní výzkum

Poslední otázkou dotazníku bylo „Pokud má dítě možnost volby, jaké činnosti si ve svém volném čase vybere?“. Respondenti mohli uvést až 3 nejčastější varianty, proto je celkový součet odpovědí 544. Celková suma byla poté přepočítána na relativní četnost.

Rozdělení odpovědí ukazuje tabulka 12. Nejčastěji si děti volí televizi, internet a hry na počítači, a to celkem ve 153 případech (28,1 %). Celkem 110 odpovědí (20,2 %) nám ukazuje, že děti velmi často bývají venku a 79 respondentů (14,5 %) uvedlo, že si jejich děti volí hraní s hračkami a hry. Poté následují klidnější činnosti, tedy 57 odpovědí (10,5 %), čas strávený s domácím mazlíčkem, tedy 52 odpovědí (9,6 %), pomáhání s domácími pracemi nad rámec povinností, tedy 50 odpovědí (9,2 %) a nákupy tvoří 24 odpovědí (4,4 %). 18 zákonných zástupců (3,3 %) volilo možnost jiné činnosti, ve kterých v 11 případech uváděli hraní s kamarády/sourozencem, ve 4 případech jízdu na koni a vždy po jedné odpovědi uvedli také práci s tatínkem v dílně, výlety do cizích měst a návštěvu aquaparku. Jeden zákonný zástupce (0,2 %) uvedl, že jeho dítě nemá možnost svobodně si zvolit činnost.

Obrázek 9 – Svobodná volba činností

Zdroj: vlastní výzkum

Výsledky jsou uvedeny pro lepší přehlednost také v obrázku 9.

4.5 Statistické vyhodnocení hypotéz

Test o shodě dvou relativních četností

K testování hypotézy H1 byl použit test o shodě dvou relativních četností, známý také jako z-score test. Tento test patří mezi testy parametrické, tj. je založen na předpokladu, že máme dva nezávislé výběry z normálního rozdělení (Bílková et al., 2009).

Test nezávislosti chí-kvadrát

K testování hypotézy H2 a H3 byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Tento test významnosti se používá v situacích, kdy je nutné rozhodnout, zda existuje vztah mezi dvěma nominálními proměnnými (Chráska, 2016). Jak se dále autor zmiňuje, není vhodné provádět tento test v případech, kdy jsou očekávané četnosti menší než 5 ve více než 20 % polí kontingenční tabulky a v případech, kdy je očekávaná četnost menší než 1 v některém poli. Většinou tato situace nastává ve výzkumech s menšími výběrovými soubory. Proto je nutné zredukovat počet polí, tj. zmenšit počet sloupců v kontingenční tabulce, i za cenu zmenšení citlivosti testu a ztráty části informací (Chráska, 2016). Na základě tohoto požadavku jsou v otázce č. 15 a č. 16 spojeny odpovědi z původně pěti možných na pouze 3 odpovědi.

H1 – Děti s lehkým mentálním postižením využívají více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením.

Pro ověření hypotézy H1 byla použita otázka č. 3 – „Jaký stupeň mentálního postižení má Vaše dítě?“ a otázka č. 10 – „Jaké volnočasové aktivity navštěvuje Vaše dítě v organizacích mimo školu?“.

Testová hypotéza je tedy ve tvaru:

$H_0: \pi_1 = \pi_2$, kde π je relativní četnost

$H_1: \text{non } H_0$

Tabulka 13 - Základní charakteristiky proměnné sledující využívání běžné nabídky volnočasových aktivit podle stupně mentálního postižení dítěte

Stupeň mentálního postižení	Nemá aktivitu	Má aktivitu	Celkem
Lehké mentální postižení	65	54	119
Středně těžké mentální postižení	33	12	45
Těžké mentální postižení	17	4	21
Celkem	115	70	185

Zdroj: vlastní výzkum

Pro vyhodnocení dat bylo nutné porovnat proměnnou sledující využívání běžné nabídky volnočasových aktivit v závislosti na stupni mentálního postižení. Výsledky lze vidět v tabulce 13.

Tabulka 14 – Procentuální vyjádření absence a přítomnosti volnočasové aktivity

Stupeň mentálního postižení	Nemá aktivitu	Má aktivitu	Celkem
Lehké mentální postižení	54,6 %	45,4 %	100 %
Středně těžké mentální postižení	73,3 %	26,7 %	100 %
Těžké mentální postižení	81,0 %	19,0 %	100 %

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 14 pak ukazuje procentuální vyjádření využívání běžné nabídky volnočasových aktivit v závislosti na stupni mentálního postižení.

K ověření této hypotézy porovnáme výše uvedené výsledky mezi sebou pomocí testu o shodě dvou relativních četností, známý také jako z-score test, a to na 5 % hladině významnosti.

Pro výpočet byla použita online kalkulačka dostupná z: <http://www.socscistatistics.com/tests/ztest/Default2.aspx>.

Z výsledků vyplývá, že existuje statisticky významný rozdíl mezi využíváním běžné nabídky volnočasových aktivit dětí s LMR a dětí se STMR ($p\text{-hodnota} = 0,029 < \alpha$) a také dětí s LMR a dětí s TMR ($p\text{-hodnota} = 0,024 < \alpha$). Statisticky významný rozdíl pak logicky existuje mezi využíváním běžné nabídky volnočasových aktivit dětí s LMR a dětí se STMR a TMR dohromady ($p\text{-hodnota} = 0,005 < \alpha$). Statisticky nevýznamný rozdíl se ukázal pouze u dětí se STMR a dětí s TMR ($p\text{-hodnota} = 0,503 > \alpha$).

Na základě provedeného testu, kdy celková $p\text{-hodnota} = 0,005 < \alpha$, se testová hypotéza H_0 zamítá, tj. podařilo se prokázat existující vztah mezi stupněm mentálního postižení a využíváním běžné nabídky volnočasových aktivit.

H2 – Děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ tráví svůj volný čas častěji společně se svými zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ.

Pro ověření hypotézy H2 byla použita otázka č. 2 – „Jaký stupeň ZŠ/ZŠS navštěvuje Vaše dítě?“ a otázka č. 16 – „Jakou část volného času Vašeho dítěte trávíte společně?“.

Testová hypotéza je tedy ve tvaru:

H_0 : nezávislost proměnných

H_1 : non H_0

Aby byly splněny předpoklady pro použití testu nezávislosti v kontingenční tabulce, jsou odpovědi v otázce č. 16 spojeny z původně pěti možných odpovědí, tj.:

1. Všechny volný čas trávíme společně,
2. Většinu volného času trávíme společně,
3. Volný čas trávíme společně tak půl na půl,
4. Většinu volného času netrávíme společně,
5. Volný čas vůbec netrávíme společně,

na pouze 3 odpovědi, tj.:

1. Volný čas trávíme společně,
2. Volný čas trávíme společně tak půl na půl,
3. Volný čas netrávíme společně.

Tabulka 15 - Kontingenční tabulka pro proměnné ot2 a ot16

		Jakou část volného času dítěte trávíte společně?			Total
		Volný čas trávíme společně	Volný čas trávíme společně tak půl na půl	Volný čas netrávíme společně	
Stupeň základního vzdělávání	I. stupeň	77	19	3	99
	II. stupeň	56	26	4	86
Total		133	45	7	185

Zdroj: vlastní výzkum

Výslednou kontingenční tabulku ukazuje tabulka 15. Výsledky χ^2 testu nezávislosti prezentuje tabulka 16. Na základě provedeného testu a 5 % hladině významnosti, kdy p -hodnota = 0,161 > α , se testová hypotéza H_0 nezamítá, tj. nepodařilo se prokázat, že by děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ/ZŠS trávili více volného času se zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ/ZŠS.

Z tabulky 15 pak lze dopočítat, že zákonní zástupci tráví všechny nebo většinu volného času společně se svými dětmi na I. stupni v 78 % případů a u dětí na II. stupni tento podíl činí 65 %.

Tabulka 16 – Výsledky χ^2 test nezávislosti v kontingenční tabulce

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,652 ^a	2	,161
Likelihood Ratio	3,652	2	,161
Linear-by-Linear Association	3,188	1	,074
N of Valid Cases	185		

Zdroj: vlastní výzkum

H3 – Mezi vzděláním zákonných zástupců dětí s mentálním postižením a jejich podílu na organizaci volného času dětí s mentálním postižením je pozitivní vztah.

Pro ověření hypotézy H3 byla použita proměnná otázka č. 4 – „Nejvyšší dosažené vzdělání v rodině“ a proměnná otázka č. 15 – „Podílíte se na organizaci volného času dítěte?“.

Testová hypotéza je tedy ve tvaru:

H_0 : nezávislost proměnných

H_1 : non H_0

Opět pro splnění předpokladů pro použití testu nezávislosti v kontingenční tabulce bylo nutné spojit původně 5 možných odpovědí, tj.:

1. Plně ho organizuji – vždy mu vyberu nějakou činnost,
2. Organizuji ho z větší části,
3. Organizuji ho tak půl na půl,
4. Organizuji ho z menší části,
5. Neorganizuji ho vůbec – dítě si vždy samo vybírá, čemu se bude věnovat,

do nových 3 odpovědí, tj.:

1. Organizuji ho plně nebo z větší části,
2. Organizuji ho tak půl na půl,
3. Organizuji ho z menší části nebo vůbec.

Tabulka 17 - Kontingenční tabulka pro proměnné ot4 a ot15

		Podílíte se na organizaci volného času dítěte?			Total
		Organizuji ho plně nebo z větší části	Organizuji ho tak půl na půl	Organizuji ho z menší části nebo vůbec	
Nejvyšší dosažené vzdělání	ZŠ	11	15	7	33
	SŠ	42	42	24	108
	VOŠ/VŠ	34	8	2	44
Total		87	65	33	185

Zdroj: vlastní výzkum

Výslednou kontingenční tabulku ukazuje tabulka 17, výsledky χ^2 testu nezávislosti prezentuje tabulka 18. Na základě provedeného testu a 5 % hladině významnosti, kdy $p\text{-hodnota} = 0,000 < \alpha$, se testová hypotéza H_0 zamítá, tj. podařilo se prokázat existující vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním v rodině a podílu zákonných zástupců na organizaci volného času dítěte.

Z tabulky 17, pak lze dopočítat, že zákonní zástupci, kde je v rodině nejvyšší dosažené vzdělání pouze základní, plně nebo zčásti organizují volný čas dítěte pouze ve 33 % případech, zatímco, v rodinách, kde je nejvyšší dosažené vzdělání vyšší odborné nebo vysokoškolské, je tento podíl 77 %.

Tabulka 18 - Výsledky χ^2 test nezávislosti v kontingenční tabulce

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,161 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	23,454	4	,000
Linear-by-Linear Association	14,208	1	,000
N of Valid Cases	185		

Zdroj: vlastní výzkum

5 DISKUZE

Bakalářská práce shrnuje informace a zkušenosti zákonných zástupců dětí s mentálním postižením v oblasti využití volného času jejich dětí. Cílem práce bylo popsat a zanalyzovat trávení volného času dětí s mentálním postižením z pohledu jejich zákonných zástupců. Informace byly získány pomocí kvantitativního výzkumu, s využitím dotazníkového šetření, které bylo prováděno na pěti jihlavských školách v měsíci listopadu 2017 v době konání třídních schůzek. Mým záměrem bylo předat dotazníky zákonným zástupcům osobně, právě na třídních schůzkách, aby se tak zvýšila jejich návratnost, která činila 87 %.

Z 213 oslovených respondentů se výzkumu, skrze své zákonné zástupce, zúčastnilo 185 dětí s mentálním postižením. Z celkového počtu bylo 47,6 % dívek (tj. 88/185) a 52,4 % chlapců (tj. 97/185). I. stupeň základního vzdělávání navštěvuje 53,5 % dětí (tj. 99/185) a na II. stupeň dochází 46,5 % dětí (tj. 86/185). Z hlediska stupně mentálního postižení měly největší zastoupení děti s lehkým mentálním postižením, kterých bylo 64 % (tj. 119/185). 24 % dětí (tj. 45/185) mělo středně těžké mentální postižení a u 12 % dětí (tj. 21/185) bylo diagnostikováno těžké mentální postižení.

Při porovnání dat v tabulce 5 a v tabulce 7 lze zjistit, že 44 % dětí s mentálním postižením (tj. 82/185) nevyužívá nabídku zájmových kroužků v rámci školy a 62 % dětí (tj. 115/185) nevyužívá běžnou nabídku volnočasových aktivit v organizacích mimo školu. V obou případech je to, dle mého názoru, celkem velké procento, zejména pak v oblasti mimoškolních aktivit a je třeba se zamyslet nad příčinou. Protože jak tvrdí Krejčířová (2006), je úspěšný proces socializace v oblasti volného času předpokladem k začlenění také v pracovním procesu a k utváření vztahů ve společnosti. Jedním z důvodů nevyužívání nabídky zájmových aktivit mohou být překážky na straně školy či organizace nabízející volnočasové aktivity, např. nedostatečná nabídka, nepřizpůsobené prostředí. Pokud ano, znamenalo by to porušování práv osob se ZP, protože Úmluva o právech osob se ZP zajišťuje ve článku 30 dětem se zdravotním postižením rovný přístup k účasti na volnočasových aktivitách, včetně účasti na těchto činnostech v rámci školy. Další příčinou mohou být překážky na straně dítěte či jeho rodiny, které popisuje Čech (2002) - nefunkční rodina, omezené ekonomické možnosti rodiny, nechuť či neschopnost efektivně využít svůj volný čas, nedostatek volného času, závažný zdravotní stav. Je důležité zmínit také překážky ze strany majoritní společnosti,

kteřá mŕže mĕt negativnĕ postoje a pŕedsudky vŕči osobám se ZP, kterĕ se bohužel, navzdory postupnĕ zmnĕnĕ v myšlenĕ lĕdĕ, stĕle oblevujĕ. Avšak, jak tvrdĕ Buboiu (2014), je povinnostĕ každĕ společnosti pŕijĕmat osoby se zdravotnĕm postiženĕm jako nezbytnou součást ŕivota, odmĕtat pŕedsudky a zaŕitĕ stereotypy a dĕtĕ s postiženĕm moŕnost pŕoŕit stejnĕ vŕechny sociálnĕ i ŕkolnĕ zkušenosti, jakĕ zaŕivajĕ zdravĕ dĕti.

Dĕle pak vyvstĕvĕ otĕzka, pŕoĕ dĕti využívajĕ vĕce nabĕdku ŕkolnĕch volnočasovŕch aktivit neŕ mimoŕkolnĕch. Je to z toho dŕvodu, ŕe ŕkolnĕ pŕostŕedĕ se v rĕmci legislativnĕch zmnĕn zamĕŕuje na integraci dĕtĕ s mentĕlnĕm postiženĕm do zĕjmovŕch aktivit vĕce neŕ instituce nabĕzejĕcĕ volnočasovĕ aktivitu pŕo dĕti a mlĕdeŕ? Nebo je pŕĕčina spĕše ve speciálnĕ pedagogickĕm pŕĕstupu, v menšĕ finanĕnĕ nĕroĕnosti ĕi ve znĕmĕm pŕostŕedĕ a kamarĕdech ze ŕkoly? Dle nĕzoru zĕkonnŕch zĕstupcŕ se ŕkola lĕpe pŕizpŕsobuje osobám s mentĕlnĕm postiženĕm, pŕoŕoŕe jak ukazuje tabulka 6, 78,9 % respondentŕ (tj. 146/185) považuje nabĕdku zĕjmovŕch krouŕkŕ ve ŕkole za dostaĕujĕcĕ ĕi za celkem dostaĕujĕcĕ a pouze 4,3 % respondentŕ (tj. 8/185) za nedostaĕujĕcĕ. Oproti tomu 52 % zĕkonnŕch zĕstupcŕ (tj. 96/185) považuje, dle tabulky 8, nabĕdku volnočasovŕch aktivit v organizacĕch mimo ŕkolu za dostaĕujĕcĕ ĕi celkem dostaĕujĕcĕ a 16,8 % zĕkonnŕch zĕstupcŕ (tj. 31/185) za nedostaĕujĕcĕ. Na druhou stranu, jak ukazuje tabulka 9, 64,3 % respondentŕ (tj. 119/185), znĕ alespoŕ nĕkterĕ organizace nabĕzejĕcĕ volnočasovĕ aktivitu vhodnĕ pŕo jejich dĕtĕ a pouze 6,5 % dotazovanŕch (tj. 15/185) ŕĕdnĕ takovĕ organizace neznĕ. Dŕleŕitĕ je i skupina zĕkonnŕch zĕstupcŕ, kterĕ se nikdy nezĕjmalĕ, zda v Jihlavĕ vŕbec takovĕ organizace jsou. Jejich podĕl ĕinĕ 29,2 % (tj. 54/185).

Pŕi zamĕŕenĕ na jednotlivĕ oblasti zĕjmovĕho vzdĕlĕvĕnĕ lze zjistit, ŕe ve ŕkole patŕi mezi nejvĕce preferovanĕ zĕjmy tĕlovŕchova a sport, krouŕky estetickovŕchovnĕ a rukodĕlnĕ (viz tabulka 5). V organizacĕch nabĕzejĕcĕch volnočasovĕ aktivitu je rozloŕenĕ podobnĕ. Na prvnĕm mĕstĕ je takĕ tĕlovŕchova a sport, potĕ nĕsleduje nabĕdka sociálnĕch sluŕeb, krouŕky estetickovŕchovnĕ a rukodĕlnĕ (viz tabulka 7). Toto zjiŕtĕnĕ je v souladu s nĕzory nĕkterŕch autorŕ, kterĕ považujĕ sport za vhodnou ĕinnost osob s mentĕlnĕm postiženĕm (Vĕlkovĕ, 2010; Jarmarovĕ, 2012; Frey et al., 2017). Jinĕ autoŕi zdŕrazŕujĕ pohybovou aktivitu zejmĕna v rĕmci prevence vzniku dalšĕch zdravotnĕch komplikacĕ (Kudlĕĕek a Ješina, 2013) ĕi v rĕmci rozvoje ŕeĕovŕch a kognitivnĕch schopnostĕ, sociálnĕ adaptability a hodnotovĕ orientace (Vĕlkovĕ, 2000). Na rozvoj

estetického vnímání a pracovních dovedností pak klade důraz Jarmarová (2012). Potřebu zájmových činností obecně doporučují Němec et al. (2002) a Hájek (2011). Tito autoři se shodují, že zájmová činnost podporuje společenskou aktivitu, samostatnost, tvořivost, a tím vede děti a mládež k účasti na životě společnosti, zároveň je učí plánovat činnosti, řešit problémy a vytvářet tak návyk věnovat se i v dospělém věku užitečné činnosti a kvalitně využívat svůj volný čas.

Další otázky zjišťovaly, zda škola či jiná organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež odmítla přijmout dítě s mentálním postižením, ačkoliv mělo zájem tam chodit. Z výzkumu vyplývá, že někteří zákonní zástupci již takovou zkušenost mají. Výsledky lze porovnat na obrázku 3 a obrázku 6. V rámci školy se s odmítnutím setkali 3 % dotazovaných (tj. 6/185) a v rámci mimoškolních aktivit 10 % dotazovaných (tj. 18/185), což sice není nijak výrazný podíl, ale opět je to v rozporu s Úmluvou o právech osob se ZP (viz výše) a inkluzivním vzděláváním, které je v souladu se Strategií 2020 a Akčním plánem. Samozřejmě pozadí jednotlivých případů mi není známé, a proto není možné dělat závěry, spíše jen dávám podnět pro další výzkum. Důvody byly téměř shodné, jak ve školním, tak v mimoškolním prostředí, a to naplněná kapacita, chování dítěte, mentální postižení dítěte a v rámci běžné nabídky volnočasových aktivit ještě navíc jiné zdravotní důvody dítěte.

Rodina je prvním prostředím, které pomáhá dítěti utvářet jeho volný čas a zároveň se také účastní jeho plánování (Hofbauer, 2004). Proto dotazník zjišťoval, v jaké míře se respondenti podílí na organizaci volného času svého dítěte. Tabulka 10 ukazuje, že plně či z větší části ho organizuje 47 % respondentů (tj. 87/185) a z poloviny 35,1 % dotazovaných (tj. 65/185). Z výsledků lze vyvodit, že nadpoloviční většina zákonných zástupců organizuje polovinu a více volného času dětí s mentálním postižením. Toto zjištění koresponduje s názorem Čecha (2002), který tvrdí, že rodina podstatně ovlivňuje výběr volnočasových aktivit dítěte a velkou měrou zajišťuje celkovou organizaci jeho volného času.

Zajímavé jsou také výsledky odpovědí uvedené v tabulce 12 zjišťující, jaké činnosti si dítě vybere, pokud má možnost volby. Zde mohli zákonní zástupci zatrhnout až 3 možné odpovědi. Nejčastěji si děti volí televizi, internet a hry na počítači, a to celkem ve 28,1 % případech (tj. 153/544). Následuje pobyt venku 20,2 % (tj. 110/544) a na třetím místě se umístily hračky a hry 14,5 % (tj. 79/544). Je všeobecně rozšířeným

názorem, že televize a internet se staly v dnešní době snadno dostupným a také oblíbeným médiem pro všechny věkové kategorie. Tato zjištění korespondují s názorem Národního institutu dětí a mládeže (dále jen NIDM) (2011), že s přibývajícím věkem dítěte roste i doba strávená u televize či počítače. Z výzkumu NIDM, který byl prováděn u dětí ve věkovém rozmezí 6 – 15 let vyplývá, že 20 % respondentů sleduje televizi až 2 hodiny denně. S časem stráveným na internetu lze s přibývajícím věkem vyzorovat vzrůstající tendenci, 90 min denně tráví na internetu 20 % desetiletých dětí a 41 % dětí patnáctiletých (NIDM, 2011). Samozřejmě je nutné podotknout, že výzkum byl prováděn u intaktní populace. Avšak, dle mého názoru, se tyto výsledky dají uplatnit i u dětí s mentálním postižením, protože z důvodu jejich zdravotního stavu mohou mít omezený výběr činností, jsou méně aktivní a v menší míře se účastní organizovaných akcí než jejich zdraví vrstevníci (Frey et al., 2017). Zároveň mají sníženou motivaci učit se novým věcem a je obtížnější u nich vzbudit spontánní zájem, pokud nejsou nabízené podněty dostatečně atraktivní (Černá et al., 2015). A co se týče atraktivity, jsou média pro děti ve školním věku velmi zajímavá a může být obtížné nabídnout stejně lákavou alternativu, zvláště pokud necháme výběr na samotném dítěti. Téma „dítě s mentálním postižením versus média“ shledávám vhodným pro hlubší prozkoumání v rámci dalšího výzkumu. Zejména pak pokládám za důležitou otázku návštěvnosti internetových portálů a fenomén sociálních sítí, a s tím souvisejících nebezpečí.

Hypotéza H1: „Děti s lehkým mentálním postižením využívají více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením“ byla statisticky ověřena pomocí odpovědí zákonných zástupců uvedených v tabulce 13 (otázka č. 3 a č. 10). Dotazovaní zákonní zástupci uvedli, že běžnou nabídku volnočasových aktivit využívá 45,4 % dětí s LMP (tj. 54/119), 26,7 % dětí se STMP (tj. 12/45) a 19,0 % dětí s TMP (tj. 4/21). Z výsledku z-score testu je patrné, že na 5 % hladině významnosti lze zamítnout nulovou hypotézu, tj. podařilo se prokázat existující vztah mezi stupněm mentálního postižení a využíváním běžné nabídky volnočasových aktivit.

Hypotéza H1: „*Děti s lehkým mentálním postižením využívají více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením.*“ byla potvrzena.

Hypotéza H2: „Děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ tráví svůj volný čas častěji společně se svými zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ“ byla statisticky ověřena pomocí odpovědí zákonných zástupců uvedených v tabulce 15 (otázka č. 2 a č. 16). Respondenti uvedli, že 78 % dětí na I. stupni (tj. 77/99) a 65 % dětí na II. stupni (tj. 56/86) tráví všechno nebo většinu volného času společně se svými zákonnými zástupci. Z výsledku χ^2 testu nezávislosti uvedeném v tabulce 16 je patrné, že na 5 % hladině významnosti nelze zamítnout nulovou hypotézu, tj. nepodařilo se prokázat, že by děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ/ZŠS trávili více volného času se zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ/ZŠS.

Hypotéza H2: „*Děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ tráví svůj volný čas častěji společně se svými zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ.*“ nebyla potvrzena.

Hypotéza H3: „Mezi vzděláním zákonných zástupců dětí s mentálním postižením a jejich podílu na organizaci volného času dětí s mentálním postižením je pozitivní vztah“ byla statisticky ověřena pomocí odpovědí zákonných zástupců uvedených v tabulce 17 (otázka č. 4 a č. 15). Respondenti uvedli, že v rodině, kde je nejvyšší dosažené vzdělání základní, plně nebo zčásti organizují volný čas dítěte pouze ve 33 % (tj. 11/33), zatímco v rodinách, kde je nejvyšší dosažené vzdělání vyšší odborné/vysokoškolské je tento podíl 77 % (tj. 34/44). Z výsledku χ^2 testu nezávislosti uvedeném v tabulce 18 je patrné, že na 5 % hladině významnosti lze zamítnout nulovou hypotézu, tj. podařilo se prokázat existující vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním v rodině a podílu zákonných zástupců na organizaci volného času dítěte.

Hypotéza H3: „*Mezi vzděláním zákonných zástupců dětí s mentálním postižením a jejich podílu na organizaci volného času dětí s mentálním postižením je pozitivní vztah.*“ byla potvrzena.

6 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo popsat a zanalyzovat trávení volného času u dětí s mentálním postižením. Praktická část navázala na teoretická východiska a propojila pojmy dítě – mentální postižení – volný čas se zkušenostmi zákonných zástupců v této oblasti. Výzkum byl prováděn kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření. Z 213 oslovených respondentů se výzkumu, skrze své zákonné zástupce, nakonec zúčastnilo 185 dětí s mentálním postižením, které se vzdělávají v základní škole či v základní škole speciální.

Statistickým vyhodnocením hypotéz bylo zjištěno, že děti s lehkým mentálním postižením využívají více běžnou nabídku volnočasových aktivit než děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením. Z výzkumu je také patrné, že děti s mentálním postižením na I. stupni ZŠ netráví svůj volný čas častěji se svými zákonnými zástupci než děti s mentálním postižením na II. stupni ZŠ. Ovšem hypotéza zjišťující pozitivní vztah mezi vzděláním zákonných zástupců a jejich podílu na organizaci volného času dětí s mentálním postižením byla potvrzena, tzn. čím vyšší vzdělání zákonných zástupců, tím vyšší podíl na organizaci volného času jejich dětí.

Téma bakalářské práce je mi velmi blízké z důvodu každodenního kontaktu s dětmi s mentálním postižením i jejich zákonnými zástupci v rámci mé profese. Osobně se domnívám, že zájmové a neformální vzdělávání, především v organizacích mimo školu, vhodné pro zvolenou cílovou skupinu dětí, by mohlo být v Jihlavě zastoupeno mnohem více, a to zejména s přihlédnutím na fakt, že se jedná o krajské město. Na druhou stranu, z názoru zákonných zástupců vyplývá, že nabídka volnočasových aktivit je uspokojující. Dle mého názoru k tomu přispívá zavedené inkluzivní vzdělávání, které se odráží i ve školní nabídce volnočasových aktivit pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Výsledky bakalářské práce mohou být inspirací pro pedagogy pohybující se ve sféře volnočasových aktivit a pro ostatní zákonné zástupce dětí s mentálním postižením, kteří hledají vhodnou zájmovou činnost pro své dítě. Dále mohou posloužit jako zpětná vazba institucím nabízejícím volnočasové aktivity s možností rozšíření nabídky jejich služeb pro děti s mentálním postižením.

Při zpracovávání informací z dotazníkového šetření jsem postupně odkrývala další otázky a oblasti, které mohou být námětem pro další výzkum:

1. Proč některé děti s mentálním postižením nevyužívají nabídku volnočasových aktivit ve škole, popř. mimo školu?
2. Proč děti s mentálním postižením využívají více nabídku zájmových kroužků v rámci školy než běžnou nabídku volnočasových aktivit v organizacích mimo školu?
3. Proč se někteří zákonní zástupci nezajímají o organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu?
4. Jaké konkrétní organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež využívají děti s mentálním postižením? Ve kterých se setkaly se vstřícným přístupem, ve kterých naopak ne?
5. Pokud je pro některé zákonné zástupce nabídka zájmových kroužků ve škole nedostačující, jaké aktivity postrádají?
6. Jakou představu mají zákonní zástupci o organizaci nabízející volnočasové aktivity vhodné pro jejich dítě, co by měla splňovat, jaké by měla nabízet aktivity?
7. Dalo by se předejít odmítnutí přijetí dítěte s mentálním postižením do zájmového vzdělávání či volnočasových aktivit v organizacích mimo školu? Co je dobré pro to udělat?

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016-2018, 2015. [online]. In: *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/>
2. BAZALOVÁ, B., 2006. Psychopedie. In: PIPEKOVÁ, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání. Brno: Paido, s. 269-286. ISBN 80-7315-120-0.
3. BAZALOVÁ, B., 2014. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0693-4.
4. BENDOVIČ, P., 2011. Mentální postižení. In: BENDOVIČ, P., ZIKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, s. 9-30. ISBN 978-80-247-3854-3.
5. BÍLKOVÁ, D. et al., 2009. *Pravděpodobnost a statistika*. Plzeň: Aleš Čeněk. 640 s. ISBN 978-80-7380-224-0.
6. BUBOVIČ, L. B., 2014. School integration of children with disabilities. [databáze]. *Management Intercultural*. 16(3), 29-34. [cit. 2017-10-26]. ISSN 14549980. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&an=103535434&scope=site>
7. ČECH, T., 2002. Volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku na počátku 21. století. In: HODAŇ, B. (ed.). *Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém symposiu v Olomouci, ve dnech 20. a 21. května 2002*. Olomouc: Hanex, s. 96-102. ISBN 80-85783-37-1.
8. ČERNÁ, M. et al., 2015. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. 2. vydání. Praha: Karolinum. 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3.
9. ČURDOVIČ, J., 2002. Volnočasové pohybové aktivity osob s postižením. In: HODAŇ, B. (ed.). *Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém symposiu v Olomouci, ve dnech 20. a 21. května 2002*. Olomouc: Hanex, s. 110-118. ISBN 80-85783-37-1.
10. DAVIS, T., 2015. The Power Of Inclusion. [databáze]. *Business People*. 28(9), 54-58. [cit. 2017-10-21]. ISSN 1051094X. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=24&sid=f965e51a-7ba5-4731-894b-e75df50e7047%40sessionmgr104>

11. Dlouhodobý záměr vzdělávání a vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020, 2015. [online]. In: *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/>
12. FERJENČÍK, J., 2010. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. 2. vydání. Praha: Portál. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
13. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
14. FLETCHER, J., 2010. Spillover Effects of Inclusion of Classmates with Emotional Problems on Test Scores in Early Elementary School. [databáze]. *Journal of Policy Analysis and Management*. 29(1), 69-83. [cit. 2017-10-27]. DOI: 10.1002/pam. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=c0701dca-8340-47b4-bb7f-e513652d8e72%40sessionmgr103>
15. FREY, G. C. et al., 2017. Interventions to promote physical activity for youth with intellectual disabilities. [databáze]. *Salud Pública de México*. 59(4), 437-445. [cit. 2017-10-26]. DOI: 10.21149/8203. ISSN 00363634. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=c0701dca-8340-47b4-bb7f-e513652d8e72%40sessionmgr103>
16. GAVORA, P., 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání. Brno: Paido. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
17. HÁJEK, B., 2011. Zájmová činnost. In: HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Praha: Portál, s. 165-184. ISBN 978-80-262-0030-7.
18. HIRSCH, J. A., 2013. Development of the biases toward children with psychological and behavioral disorders scale. [databáze]. *Psychological Reports*. 113(3), 855-873. [cit. 2017-10-21]. DOI: 10.2466/08.07.PR0.113x26z0. ISSN 00332941. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=94&sid=f965e51a-7ba5-4731-894b-e75df50e7047%40sessionmgr104>
19. HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

20. HOFBAUER, B., 2011. Východiska, souvislosti, perspektivy. In: HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Praha: Portál, s. 7-66. ISBN 978-80-262-0030-7.
21. CHRÁSKA, M., 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. vydání. Praha: Grada. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3.
22. JARMAROVÁ, J., 2012. Edukační schéma – dovednosti, vědomosti, návyky, zájmy. In: VALENTA, M. et al. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, s. 294-304. ISBN 978-80-247-3829-1.
23. KREJČÍŘOVÁ, O., 2006. Speciální pedagogika mentálně retardovaných. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. et al. *Speciální pedagogika*. 4. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 161-173. ISBN 80-244-1475-9.
24. KREJČÍŘOVÁ, D., 2015. Poruchy inteligence. In: SVOBODA, M. et al. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 3. vydání. Praha: Portál, s. 400-413. ISBN 978-80-262-0899-0.
25. KUDLÁČEK, M., JEŠINA, O., 2013. *Integrovaná tělesná výchova, rekreace a sport*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 178 s. ISBN 978-80-244-3964-8.
26. LOHYNOVÁ, N., 2010. Výchova dítěte s postižením, narušením, ohrožením ve volném čase. In: LECHTA, V. (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením, ohrožením ve škole*. Praha: Portál, s. 144-154. ISBN 978-80-7367-679-7.
27. MATĚJČEK, Z., 2001. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. vydání. Jinočany: H & H. 147 s. ISBN 80-86022-92-7.
28. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize*. 2008. Obsahová aktualizace k 1. 4. 2014. [online]. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. [cit. 2017-09-01]. 876 s. ISBN 978-80-904259-0-3. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>

29. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví*. 2010. [online]. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. [cit. 2017-09-01]. 280 s. ISBN 978-80-247-1587-2. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/publikace/mezinarodni-klasifikace-funkcnich-schopnosti-disability-zdravi-mkf>
30. Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, 2010. [online]. [cit. 2017-08-30]. In: *Sbírka zákonů Česká republika*, částka 71, s. 2410-2472. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
31. NĚMEC, J. et al., 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.
32. NEWMAN, S., 2004. *Hry a činnosti pro vývoj dítěte s postižením: rozvoj kognitivních, pohybových, smyslových, emočních a sociálních dovedností*. Praha: Portál. 167 s. ISBN 80-7178-872-4.
33. Národní institut dětí a mládeže. *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let*. 2011. [online]. [cit. 2018-03-11]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/vyzkumy/236-hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-le.html>.
34. ONDREJKOVIČ, P., 2006. *Úvod do metodologie sociálních věd: základy metodologie kvantitativního výskumu*. 2. vydání. Bratislava: Regent. 229 s. ISBN 80-88904-44-7.
35. PASTIERIKOVÁ, L., 2016. Terminologie z oblasti speciální pedagogiky osob s mentálním postižením. In: KROUPOVÁ, K. et al. *Slovník speciálněpedagogické terminologie*. Praha: Grada, s. 181-219. ISBN 978-80-247-5264-8.
36. PÁVKOVÁ, J. et al., 2008. Volný čas. In: PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, s. 13-32. ISBN 978-80-7367-423-6.
Může to tak být? Kapitulu napsali 3 autoři.
37. PÁVKOVÁ, J., 2011. Výchova ve volném čase. In: HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Praha: Portál, s. 67-83. ISBN 978-80-262-0030-7.

38. PÁVKOVÁ, J., 2015. Volný čas – pole působnosti vychovatele. In: BENDL, S. et al. *Vychovatelství: Učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, s. 118-156. ISBN 978-80-247-4248-9.
39. PIPEKOVÁ, J., 2004. Pedagogika osob s mentálním postižením – psychopedie. In: VÍTKOVÁ, M. (ed.). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. vydání. Brno: Paido, s. 292-308. ISBN 80-7315-071-9.
40. PIPEKOVÁ, J., 2016. Podpůrná opatření v edukaci žáků s mentálním postižením. In: BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. et al. *Inkluze ve škole a ve společnosti jako interdisciplinární téma: Inclusion in schools and society as an interdisciplinary issue*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, s. 145-154. ISBN 978-80-210-8140-6.
41. POLÁČKOVÁ, V., 2001. Výchova ve volném čase a pro volný čas. In: KRAUS, B. et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 164-172. ISBN 80-7315-004-2.
42. Právní výklad MŠMT. *Prodloužení základního vzdělávání žáků se zdravotním postižením na 10 ročníků*, 2006. [online]. MŠMT. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakladni-vzdelavani>
43. PRŮCHA, J. et al., 2013. *Pedagogický slovník*. 7. vydání. Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
44. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6
45. ŘEZÁNKOVÁ, H., 2011. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. 3. vydání. Praha: Professional publishing. 223 s. ISBN 978-80-7431-062-1.
46. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, 1991. [online]. [cit. 2017-10-26]. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*, částka 22, s. 502-512. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=104/1991&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

47. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, 2010. [online]. [cit. 2017-10-26]. In: *Sbírka mezinárodních smluv Česká republika*, částka 4, s. 66-128. ISSN 1801-0393. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=10/2010&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Cislo_zakona_smlouvy
48. SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. 2. vydání. Praha: Grada. 168 s. ISBN 978-80-271-0095-8.
49. *Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením ČR*, 2017 [online]. [cit. 2017-10-09]. Dostupné z: <http://www.spmPCR.cz/>
50. Stanovisko k možnostem činnosti stávajících ZŠ praktických po 1. 9. 2016, 2016. [online]. In: *Společné vzdělávání*. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>
51. SURYNEK, A. et al., 2001. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
52. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, I., 2011. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 4. vydání. Praha: Portál. 221 s. ISBN 978-80-7367-889-0.
53. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5. vydání. Praha: Portál. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.
54. VALENTA, M., 2012. Koncept mentálního postižení a terminologie. In: VALENTA, M. et al. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, s. 28-61. ISBN 978-80-247-3829-1.
55. VALENTA, M., 2014. Psychopedie: Speciální pedagogika osob s mentálním (a jiným duševním) postižením. In: VALENTA, M. et al. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, s. 21-42. ISBN 978-80-262-0602-6.
56. VÁLKOVÁ, H., 2000. *Skutečnost nebo fikce?: socializace mentálně postižených prostřednictvím pohybových aktivit*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 64 s. ISBN 80-244-0117-7.
57. VÁLKOVÁ, H., 2010. Teoretické vymezení APA jako kinantropologické disciplíny: Co to je, když se řekne APA (aplikované pohybové aktivity). [online]. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*. 1(1), 25-32. Olomouc: UP v Olomouci. [cit. 2017-09-25]. ISSN 1804-4220. Dostupné z: <https://apa.upol.cz/archiv-casopisu/2010-1>

58. VÁŽANSKÝ, M., 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Brno: Print-Typia. 175 s. ISBN 80-86384-00-4.
59. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, 2016. [online]. [cit. 2017-08-30]. In: *Sbírka zákonů Česká republika*, částka 10, s. 234-312. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
60. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 279/2012 Sb., o zájmovém vzdělávání, 2012. [online]. [cit. 2017-09-30]. In: *Sbírka zákonů Česká republika*, částka 97, s. 3599-3600. ISSN 1211-1244. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=279/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
61. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, 2017. [online]. MŠMT. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Dotazník pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením s devítiletou povinnou školní docházkou

Příloha 2 – Dotazník pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením s desetiletou povinnou školní docházkou

Příloha 1

Dotazník pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením s devítiletou povinnou školní docházkou

Vážení rodiče,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Speciální pedagogika – vychovatelství na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Již několik let pracuji s dětmi s mentálním postižením jako asistentka pedagoga a velmi se zajímám o problematiku volného času u dětí s mentálním postižením.

Ráda bych Vás tímto oslovila a požádala o pomoc při výzkumu, který zpracovávám v rámci své bakalářské práce na téma „Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním postižením“. Velice mne zajímá Váš názor a budu opravdu potěšena, pokud se podělíte o své názory a zkušenosti.

Cílem bakalářské práce je popsat a zanalyzovat, jakým způsobem děti tráví svůj volný čas, a to z pohledu Vás, zákonných zástupců.

Dotazník, který se Vám dostal do rukou, obsahuje celkem 18 otázek. Vyplnění je samozřejmě anonymní. Nikdo nebude vědět, kdo dotazník vyplňoval, proto, prosím, odpovídejte pravdivě. Získané údaje budou použity výhradně ke studijním účelům. Pokud si u některých otázek nebudete jistí svou odpovědí, zvolte tu odpověď, která Vás nejvíce vystihuje. Každá odpověď je správná.

Velmi si cením Vaší ochoty, spolupráce a trpělivosti. Pokud by někoho z Vás daná problematika zajímala, je možné se s výsledky výzkumu seznámit po uveřejnění bakalářské práce.

Děkuji za Váš čas.

S pozdravem

Hana Pacltová

Dotazník

1. Jaké je pohlaví Vašeho dítěte?
  - 1.1 Dívka
  - 1.2 Chlapec
2. Jaký stupeň základní školy navštěvuje Vaše dítě?
  - 2.1 1. stupeň – tj. 1. – 5. ročník
  - 2.2 2. stupeň – tj. 6. – 9. ročník
3. Jaký stupeň mentálního postižení má Vaše dítě?
  - 3.1 Lehké mentální postižení
  - 3.2 Středně těžké mentální postižení
  - 3.3 Těžké mentální postižení
4. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání ve Vaší rodině? Myšleno vzdělání Vás či Vašeho manžela/manželky, popř. partnera/partnerky?
Zaškrtněte, prosím, jednu odpověď.
  - 4.1 Základní vzdělání
  - 4.2 Střední vzdělání
  - 4.3 Vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání

Zájmové kroužky VE ŠKOLE, tj. organizovaných školou, školní družinou, školním klubem

5. Dochází Vaše dítě po skončení vyučování do školní družiny/školního klubu?
  - 5.1 Ano, každý den
  - 5.2 Ano, ale nepravidelně
  - 5.3 Ne, nikdy
6. Jaké zájmové kroužky navštěvuje Vaše dítě v rámci školy?
Můžete zaškrtnout i více odpovědí.
  - 6.1 Rukodělné – např. kreativní, šikovné ruce, vaření, práce se stavebnicí, šití
  - 6.2 Technické – např. elektrotechnický, modelářství
  - 6.3 Společenskovední – např. cizí jazyk, sběratelství, deskové hry
  - 6.4 Přírodovědné – např. pěstitelské práce, chovatelství, ekologie
  - 6.5 Estetickov ýchovné – např. výtvarný, hudební, čtenářský, divadelní, taneční kroužek
  - 6.6 Tělov ýchova a sport – např. sportovní a pohybové hry
  - 6.7 Počítačový kroužek
  - 6.8 Turistika
  - 6.9 Žádné
  - 6.10 Jiné

Prosím, uveďte: _____

7. Zdá se Vám nabídka zájmových kroužků, které by byly vhodné pro Vaše dítě, ve škole dostačující?
- 7.1 Je dostačující
  - 7.2 Je celkem dostačující
  - 7.3 Je nedostačující
  - 7.4 Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a
8. Stalo se někdy, že by škola odmítla přijmout Vaše dítě do školní družiny/školního klubu, popř. do zájmových kroužků, ačkoliv mělo zájem tam chodit?
Myšleno škola, kterou v současnosti Vaše dítě navštěvuje.
- 8.1 Ano
  - 8.2 Ne
9. Co bylo důvodem?
Prosím, neodpovídejte, pokud jste na otázku č. 8 odpověděli „Ne“.
- 9.1 Naplněná kapacita
  - 9.2 Chování mého dítěte
  - 9.3 Mentální postižení mého dítěte
  - 9.4 Jiné zdravotní důvody mého dítěte
  - 9.5 Jiný důvod
- Prosím, uveďte jaký:* _____

Zájmové kroužky v organizacích MIMO ŠKOLU, tj. nejsou organizovány školou, školní družinou, školním klubem

10. Jaké volnočasové aktivity navštěvuje Vaše dítě v organizacích mimo školu?
Můžete zaškrtnout i více odpovědí.
- 10.1 Rukodělné – např. kreativní, šikovné ruce, vaření, práce se stavebnicemi, šití
  - 10.2 Technické – např. elektrotechnický, modelářství
  - 10.3 Společenskovední – např. cizí jazyk, sběratelství, deskové hry
  - 10.4 Přírodovědné – např. pěstitelské práce, chovatelství, ekologie
  - 10.5 Estetickovýchovné – např. výtvarný, hudební, čtenářský, divadelní, taneční kroužek
  - 10.6 Tělovýchova a sport – např. sportovní a pohybové hry
  - 10.7 Počítačový kroužek
  - 10.8 Turistika
  - 10.9 Žádné
  - 10.10 Jiné
- Prosím,* _____ *uveďte:*

11. Zdá se Vám nabídka volnočasových aktivit, které by byly vhodné pro Vaše dítě, v rámci organizací mimo školu v Jihlavě, dostačující?
- 11.1 Je dostačující
  - 11.2 Je celkem dostačující
  - 11.3 Je nedostačující
  - 11.4 Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a

12. Stalo se někdy, že by organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu odmítla přijmout Vaše dítě, ačkoliv mělo zájem tam chodit?
- 12.1 Ano
  - 12.2 Ne
13. Co bylo důvodem?
- Prosím, neodpovídejte, pokud jste na otázku č. 12 odpověděli „Ne“.*
- 13.1 Naplněná kapacita
  - 13.2 Chování mého dítěte
  - 13.3 Mentální postižení mého dítěte
  - 13.4 Jiné zdravotní důvody mého dítěte
  - 13.5 Jiný důvod
- Prosím, uveďte jaký:* _____
14. Myslíte si, že je v Jihlavě dostatek organizací nabízejících volnočasové aktivity mimo školu, které by byly vhodné pro Vaše dítě?
- 14.1 Ano, je jich dostatek
  - 14.2 Docela ano, ale mohlo by jich být více
  - 14.3 Tak půl na půl
  - 14.4 Neení jich moc, ale některé znám
  - 14.5 Ne, žádné takové organizace neznám
  - 14.6 Nevím, nikdy jsem se o to nezajímal/a

Volný čas DOMA

Pro odpovědi na další otázky bude potřeba specifikovat pojem volný čas.

Ve volném čase si jedinec vybírá takové činnosti, které mu poskytují uspokojení, zábavu a odpočinek. Z pohledu dětí do volného času nepatří: sebeobsluha, školní povinnosti, domácí povinnosti, uspokojování biologických potřeb – spánek, jídlo, hygiena, zdravotní péče.

15. Podílíte se na organizaci volného času Vašeho dítěte?
- 15.1 Plně ho organizuji – vždy mu vyberu nějakou činnost
  - 15.2 Organizuji ho z větší části
  - 15.3 Organizuji ho tak půl na půl
  - 15.4 Organizuji ho z menší části
  - 15.5 Neorganizuji ho vůbec – dítě si vždy samo vybírá, čemu se bude věnovat
16. Jakou část volného času Vašeho dítěte trávíte společně?
- 16.1 Všechny volný čas trávíme společně
  - 16.2 Většinu volného času trávíme společně
  - 16.3 Volný čas trávíme společně tak půl na půl
  - 16.4 Většinu volného času netrávíme společně
  - 16.5 Volný čas vůbec netrávíme společně

17. Jak trávíte společný volný čas?
Prosím, neodpovídejte, pokud jste v otázce č. 16 vybrali poslední možnost.
- 17.1 Vždy se zabavíme doma, ven vůbec nechodíme
  - 17.2 Většinou se zabavíme doma, ven chodíme minimálně
  - 17.3 Někdy jsme doma, někdy jdeme ven
  - 17.4 Většinou chodíme ven, doma zůstáváme minimálně
  - 17.5 Vždy chodíme ven, doma vůbec nezůstáváme
  - 17.6 Podle počasí – když je hezky, jdeme ven, pokud je nevlídno, zůstáváme doma
18. Pokud má dítě možnost volby, jaké činnosti si ve svém volném čase vybere?
Vyberte, prosím, maximálně 3 nejčastější.
- 18.1 Hračky a hry (deskové či stolní)
  - 18.2 Televize, internet, hry na počítači, popř. tabletu, mobilním telefonu
  - 18.3 Pomáhání s domácími pracemi nad rámec povinností
  - 18.4 Čas strávený s domácím zvířátkem
  - 18.5 Klidnější činnosti, např. malování, poslech hudby, četba
  - 18.6 Nákupy
  - 18.7 Pobyt venku, např. hřiště, procházka, jízda na kole aj.
  - 18.8 Dítě nemá možnost volby
  - 18.9 Jiné činnosti
- Uved'te, prosím, jaké: _____*

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha 2

Dotazník pro zákonné zástupce dětí s mentálním postižením s desetiletou povinnou školní docházkou

Vážený rodiče,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Speciální pedagogika – vychovatelství na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Již několik let pracuji s dětmi s mentálním postižením jako asistentka pedagoga a velmi se zajímám o problematiku volného času u dětí s mentálním postižením.

Ráda bych Vás tímto oslovila a požádala o pomoc při výzkumu, který zpracovávám v rámci své bakalářské práce na téma „Možnosti trávení volného času u dětí s mentálním postižením“. Velice mne zajímá Váš názor a budu opravdu potěšena, pokud se podělíte o své názory a zkušenosti.

Cílem bakalářské práce je popsat a zanalyzovat, jakým způsobem děti tráví svůj volný čas, a to z pohledu Vás, zákonných zástupců.

Dotazník, který se Vám dostal do rukou, obsahuje celkem 18 otázek. Vyplnění je samozřejmě anonymní. Nikdo nebude vědět, kdo dotazník vyplňoval, proto, prosím, odpovídejte pravdivě. Získané údaje budou použity výhradně ke studijním účelům. Pokud si u některých otázek nebudete jistí svou odpovědí, zvolte tu odpověď, která Vás nejvíce vystihuje. Každá odpověď je správná.

Velmi si cením Vaší ochoty, spolupráce a trpělivosti. Pokud by někoho z Vás daná problematika zajímala, je možné se s výsledky výzkumu seznámit po uveřejnění bakalářské práce.

Děkuji za Váš čas.

S pozdravem

Hana Pacltová

Dotazník

1. Jaké je pohlaví Vašeho dítěte?
  - 1.1 Dívka
  - 1.2 Chlapec
2. Jaký stupeň základní školy navštěvuje Vaše dítě?
  - 2.1 1. stupeň – tj. 1. – 5. ročník
  - 2.2 2. stupeň – tj. 6. – 9. ročník
3. Jaký stupeň mentálního postižení má Vaše dítě?
  - 3.1 Lehké mentální postižení
  - 3.2 Středně těžké mentální postižení
  - 3.3 Těžké mentální postižení
4. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání ve Vaší rodině? Myšleno vzdělání Vás či Vašeho manžela/manželky, popř. partnera/partnerky?
Zaškrtněte, prosím, jednu odpověď.
  - 4.1 Základní vzdělání
  - 4.2 Střední vzdělání
  - 4.3 Vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání

Zájmové kroužky VE ŠKOLE, tj. organizovaných školou, školní družinou, školním klubem

5. Dochází Vaše dítě po skončení vyučování do školní družiny/školního klubu?
  - 5.1 Ano, každý den
  - 5.2 Ano, ale nepravidelně
  - 5.3 Ne, nikdy
6. Jaké zájmové kroužky navštěvuje Vaše dítě v rámci školy?
Můžete zaškrtnout i více odpovědí.
  - 6.1 Rukodělné – např. kreativní, šikovné ruce, vaření, práce se stavebnicí, šití
  - 6.2 Technické – např. elektrotechnický, modelářství
  - 6.3 Společenskovední – např. cizí jazyk, sběratelství, deskové hry
  - 6.4 Přírodovědné – např. pěstitelské práce, chovatelství, ekologie
  - 6.5 Estetickovýchovné – např. výtvarný, hudební, čtenářský, divadelní, taneční kroužek
  - 6.6 Tělovýchova a sport – např. sportovní a pohybové hry
  - 6.7 Počítačový kroužek
  - 6.8 Turistika
  - 6.9 Žádné
  - 6.10 Jiné

Prosím, uveďte: _____

7. Zdá se Vám nabídka zájmových kroužků, které by byly vhodné pro Vaše dítě, ve škole dostačující?
- 7.1 Je dostačující
  - 7.2 Je celkem dostačující
  - 7.3 Je nedostačující
  - 7.4 Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a
8. Stalo se někdy, že by škola odmítla přijmout Vaše dítě do školní družiny/školního klubu, popř. do zájmových kroužků, ačkoliv mělo zájem tam chodit?
Myšleno škola, kterou v současnosti Vaše dítě navštěvuje.
- 8.1 Ano
  - 8.2 Ne
9. Co bylo důvodem?
Prosím, neodpovídejte, pokud jste na otázku č. 8 odpověděli „Ne“.
- 9.1 Naplněná kapacita
  - 9.2 Chování mého dítěte
  - 9.3 Mentální postižení mého dítěte
  - 9.4 Jiné zdravotní důvody mého dítěte
  - 9.5 Jiný důvod
- Prosím, uveďte jaký:* _____

Zájmové kroužky v organizacích MIMO ŠKOLU, tj. nejsou organizovány školou, školní družinou, školním klubem

10. Jaké volnočasové aktivity navštěvuje Vaše dítě v organizacích mimo školu?
Můžete zaškrtnout i více odpovědí.
- 10.1 Rukodělné – např. kreativní, šikovné ruce, vaření, práce se stavebnicemi, šití
  - 10.2 Technické – např. elektrotechnický, modelářství
  - 10.3 Společenskovední – např. cizí jazyk, sběratelství, deskové hry
  - 10.4 Přírodovědné – např. pěstitelské práce, chovatelství, ekologie
  - 10.5 Estetickovýchovné – např. výtvarný, hudební, čtenářský, divadelní, taneční kroužek
  - 10.6 Tělovýchova a sport – např. sportovní a pohybové hry
  - 10.7 Počítačový kroužek
  - 10.8 Turistika
  - 10.9 Žádné
  - 10.10 Jiné
- Prosím, uveďte:* _____
11. Zdá se Vám nabídka volnočasových aktivit, které by byly vhodné pro Vaše dítě, v rámci organizací mimo školu v Jihlavě, dostačující?
- 11.1 Je dostačující
  - 11.2 Je celkem dostačující
  - 11.3 Je nedostačující
  - 11.4 Nevím, nikdy jsem to nezjišťoval/a

12. Stalo se někdy, že by organizace nabízející volnočasové aktivity mimo školu odmítla přijmout Vaše dítě, ačkoliv mělo zájem tam chodit?
- 12.1 Ano
  - 12.2 Ne
13. Co bylo důvodem?
- Prosím, neodpovídejte, pokud jste na otázku č. 12 odpověděli „Ne“.*
- 13.1 Naplněná kapacita
  - 13.2 Chování mého dítěte
  - 13.3 Mentální postižení mého dítěte
  - 13.4 Jiné zdravotní důvody mého dítěte
  - 13.5 Jiný důvod
- Prosím, uveďte jaký:* _____
14. Myslíte si, že je v Jihlavě dostatek organizací nabízejících volnočasové aktivity mimo školu, které by byly vhodné pro Vaše dítě?
- 14.1 Ano, je jich dostatek
  - 14.2 Docela ano, ale mohlo by jich být více
  - 14.3 Tak půl na půl
  - 14.4 Nemá jich moc, ale některé znám
  - 14.5 Ne, žádné takové organizace neznám
  - 14.6 Nevím, nikdy jsem se o to nezajímal/a

Volný čas DOMA

Pro odpovědi na další otázky bude potřeba specifikovat pojem volný čas.

Ve volném čase si jedinec vybírá takové činnosti, které mu poskytují uspokojení, zábavu a odpočinek. Z pohledu dětí do volného času nepatří: sebeobsluha, školní povinnosti, domácí povinnosti, uspokojování biologických potřeb – spánek, jídlo, hygiena, zdravotní péče.

15. Podílíte se na organizaci volného času Vašeho dítěte?
- 15.1 Plně ho organizuji – vždy mu vyberu nějakou činnost
  - 15.2 Organizuji ho z větší části
  - 15.3 Organizuji ho tak půl na půl
  - 15.4 Organizuji ho z menší části
  - 15.5 Neorganizuji ho vůbec – dítě si vždy samo vybírá, čemu se bude věnovat
16. Jakou část volného času Vašeho dítěte trávíte společně?
- 16.1 Všechny volný čas trávíme společně
  - 16.2 Většinu volného času trávíme společně
  - 16.3 Volný čas trávíme společně tak půl na půl
  - 16.4 Většinu volného času netrávíme společně
  - 16.5 Volný čas vůbec netrávíme společně

17. Jak trávíte společný volný čas?
Prosím, neodpovídejte, pokud jste v otázce č. 16 vybrali poslední možnost.
- 17.1 Vždy se zabavíme doma, ven vůbec nechodíme
  - 17.2 Většinou se zabavíme doma, ven chodíme minimálně
  - 17.3 Někdy jsme doma, někdy jdeme ven
  - 17.4 Většinou chodíme ven, doma zůstáváme minimálně
  - 17.5 Vždy chodíme ven, doma vůbec nezůstáváme
  - 17.6 Podle počasí – když je hezky, jdeme ven, pokud je nevlídno, zůstáváme doma
18. Pokud má dítě možnost volby, jaké činnosti si ve svém volném čase vybere?
Vyberte, prosím, maximálně 3 nejčastější.
- 18.1 Hračky a hry (deskové či stolní)
  - 18.2 Televize, internet, hry na počítači, popř. tabletu, mobilním telefonu
  - 18.3 Pomáhání s domácími pracemi nad rámec povinností
  - 18.4 Čas strávený s domácím zvířátkem
  - 18.5 Klidnější činnosti, např. malování, poslech hudby, četba
  - 18.6 Nákupy
  - 18.7 Pobyt venku, např. hřiště, procházka, jízda na kole aj.
  - 18.8 Dítě nemá možnost volby
  - 18.9 Jiné činnosti
- Uved'te, prosím, jaké: _____*

Děkuji za vyplnění dotazníku.

9 SEZNAM ZKRATEK

- CNS – centrální nervová soustava
- IDD – Intellectual and Developmental Disabilities
- IQ – inteligenční kvocient
- LMR – lehká mentální retardace
- MKF – Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví
- MKN-10 – Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, 10. revize
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- NIDM – Národní institut dětí a mládeže
- SPMP – Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením ČR
- STMR – středně těžká mentální retardace
- SVP – speciální vzdělávací potřeby
- ŠPZ – Školské poradenské zařízení
- TMR – těžká mentální retardace
- ÚZIS ČR – Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky
- WHO – World Health Organization
- ZP – zdravotní postižení
- ZŠ – základní škola
- ZŠS – základní škola speciální